

3327

Մ Տ Ա Լ Ի Ն

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՌԵՎՈԼՈՒՄԻՅԻԱՆ
ԵՎ ՌՈՒՍԱԿԱՆ
ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԻ ՏԱԿՏԻԿԱՆ

3K33

3-75

ՍՏԻՍԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ ● 1940

05 AUG 2013

3327

1261/41

И. СТАЛИН

ОКТЕБРЬСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И
ТАКТИКА РУССКИХ КОММУНИСТОВ

Государственное издательство политической литературы
Ереван ● 1940

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՌԵՎՈԼՈՒՑԻԱՆ ԵՎ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԻ ՏԱԿՏԻԿԱՆ

«Հոկտեմբերի ուղիներում» գրքի առաջաբանը

I

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՌԵՎՈԼՈՒՑԻԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՈՒ
ՆԵՐՔԻՆ ԻՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արտաքին կարգի երեք հանգամանքներ որոշեցին այն համեմատական հեշտությունը, որով պրոլետարական ռեվոլյուցիային Ռուսաստանում հաջողվեց փչրել խմբերիալիզմի շղթաները և, այդպիսով, տապալել բուրժուազիայի իշխանությունը:

Նախ՝ այն հանգամանքը, որ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիան սկսվեց երկու հիմնական խմբերիալիզատական խմբերի՝ անգլո-ֆրանսական և ավստրո-գերմանական խմբերի կատաղի կռվի ժամանակաշրջանում, երբ այդ խմբերը զբաղված էին իրար դեմ մահացու կռիվ մղելով, ո՛չ ժամանակ ունեին, ո՛չ էլ միջոցներ՝ լուրջ ուշադրություն նվիրելու Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի դեմ պայքարելուն: Այս հանգամանքը հսկայական նշանակություն ունեցավ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի համար, որովհետև նա այդ ռեվոլյուցիային հնարավորություն տվեց օգտագործելու դաժան ընդհարումներն խմբերիալիզմի ներսում՝ իր ուժերն ամրացնելու և կազմակերպելու համար:

Երկրորդ՝ այն հանգամանքը, որ Հոկտեմբերյան ռե-

լուցիան սկսվեց իմպերիալիստական պատերազմի ընթացքում, երբ պատերազմից տանջված ու հաշտության ծարավի աշխատավոր մասսաներին իրերի բուն իսկ տրամաբանորեն մոտեցրել էր պրոլետարական ռեվոլյուցիային, նությունը մոտեցրել էր պրոլետարական ռեվոլյուցիային, որպես պատերազմից դուրս գալու միակ ելքը։ Այս հանգամանքն ամենալուրջ նշանակություն ունեցավ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի համար, որովհետև նրա ձեռքը հաշտության հուժկու գործիք տվեց, նրա համար հեշտացրեց սովետական հեղաշրջումն ատելի պատերազմի վախճանի հետ միացնելու հնարավորությունը և, դրա շնորհիվ, նրա համար ստեղծեց մասսայական համակրանք ինչպես Արևմուտմար ստեղծեց մասսայական համակրանք ինչպես Արևելքում՝ ճնշված ժողովուրդների մեջ։

Երբորդ՝ բանվորական հուժկու շարժման առկայությունը Եվրոպայում և ռեվոլյուցիոն կրիզիսի հասունանալու փաստն Արևմուտքում և Արևելքում, կրիզիս, որ ստեղծել էր իմպերիալիստական երկարատև պատերազմը։ Այս հանգամանքն անգնահատելի նշանակություն ունեցավ ռեվոլյուցիայի համար Ռուսաստանում, որովհետև նրա Ռուսաստանից դուրս հավատարիմ դաշնակիցներ ապահովեց ռեվոլյուցիայի համար՝ համաշխարհային իմպերիալիզմի դեմ ուղղված նրա պայքարում։

Բայց, բացի արտաքին կարգի հանդամանքներից, Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիան ուներ էլի մի ամբողջ շարք ներքին բարենպաստ պայմաններ, որոնք հեշտացրին նրա համար հաղթությունը։

Այդ պայմաններից գլխավորները պետք է համարել հետևյալները։

Նախ՝ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիան իր կողմում ուներ Ռուսաստանի բանվոր դասակարգի հսկայական մեծամասնության ամենաակտիվ աջակցությունը։

Երկրորդ՝ նա վայելում էր անտարակուսելի աջակցությունը գյուղացիական չքավորության ու գինավորների մեծամասնության, որոնք ծարավի էին հաշտության ու հողի։

Երրորդ՝ նրա գլուխ էր անցած, որպես ղեկավար ուժ, մի այնպիսի փորձված պարտիա, ինչպիսին բուլղարիկների պարտիան է, որն ուժեղ է ո՛չ միայն իր փորձով ու տարիներով մշակված կարգապահությամբ, այլև աշխատավորական մասսաների հետ ունեցած ահագին կապերով։

Չորրորդ՝ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիան իր առջև ուներ այնպիսի համեմատաբար հեշտ հաղթահարելի թշնամիներ, ինչպես են՝ ավելի կամ պակաս չափով թույլ ռուսական բուրժուազիան, գյուղացիական «բուհտերից» վերջնականապես բարոյալքված՝ կալվածատերերի դասակարգը և պատերազմի ընթացքում բոլորովին սնանկացած համաձայնողական պարտիաները (մենչևիկների ու էսերների սրբաբանները)։

Հինգերորդ՝ նա իր տրամադրություն տակ ուներ երկտասարդ պետության ահագին տարածությունները, որտեղ կարող էր ազատորեն մանևրել, նահանջել, երբ իրադրությունն այդ էր պահանջում, դադար առնել, ուժերը հավաքել և այլն։

Վեցերորդ՝ կոնտրռեվոլյուցիայի դեմ մղած իր պայքարում Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիան կարող էր հուսալ, որ երկրի ներսում առկա են բավարար քանակով պարենավորման, վառելիքի ու հումքի ռեսուրսներ։

Այս արտաքին ու ներքին հանգամանքների զուգակցությունն ստեղծեց այն յուրահատուկ իրադրությունը, որը որոշեց Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի հաղթության համեմատական հեշտությունը։

Այս չի նշանակում, իհարկե, որ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիան չունի իր միևնույնները՝ արտաքին ու ներքին իրադրության իմաստով։ Ի՞նչ արժի, օրինակ, այնպիսի մի միևնույն, ինչպես Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի հայտնի միայնությունն է, նրա կողքին ու նրա հարևանությամբ սովետական երկրի բացակայությունը, որի վրա նա կարողանա հենվել։ Անտարակուսելի է, որ ապագա ռեվոլյուցիան, օրինակ՝ Գերմանիայում, այս տեսակետից ավելի նպաստա-

վոր դրության մեջ կլինի, որովհետեւ նա իրեն հարեան
ունի իր ուժով աշխատելու լուրջ մի սովորական երկիր, ինչ-
պես մեր Սովետական Միությունն է: Էլ ես չեմ խոսում
Հոկտեմբերյան ռեֆորմիստի աշխատի մասին,
ինչպես պրոլետարական մեծամասնության բացակայու-
թյունն է երկրում:

են Հոկտեմբերյան ռևոլուցիայի էությունը, այլև այն պատճառով, որ նրանք հիանալի կերպով բացահայտում են «պերմանենտ ռևոլուցիայի» թեորիայի օպորտունիստական բնույթը:

Համառոտակի քննարկենք այդ առանձնահատկությունները:

Քաղաքային ու գյուղական մանր բուրժուազիայի աշխատավոր մասսաների հարցը, այդ մասսաներին պրոլետարիատի կողմը նվաճելու հարցը պրոլետարական ռևոլուցիայի կարևորագույն հարցն է: Իշխանության համար մղվող պայքարում ո՛ւմ կաշակցեն քաղաքի ու գյուղի աշխատավոր մարդիկ՝ բուրժուազիայի՞ն, թե պրոլետարիատին, նրանք ո՛ւմ ռեզերվը կդառնան՝ բուրժուազիայի՞ ռեզերվը, թե պրոլետարիատի ռեզերվը,—սրանից է կախած ռևոլուցիայի բախտն ու պրոլետարիատի դիկտատուրայի հաստատուն լինելը: 48 և 71 թվականների ռևոլուցիաները Ֆրանսիայում կործանվեցին գլխավորապես այն պատճառով, որ գյուղացիական ռեզերվները բուրժուազիայի կողմը, որ գյուղացիական ռեզերվները բուրժուազիայի հաղթեց այն մը դուրս եկան: Հոկտեմբերյան ռևոլուցիան հաղթեց այն պատճառով, որ կարողացավ բուրժուազիայից խլել նրա գյուղացիական ռեզերվները, կարողացավ այդ ռեզերվները նվաճել պրոլետարիատի կողմը, և այդ ռևոլուցիայի մեջ պրոլետարիատը քաղաքի ու գյուղի աշխատավոր մարդկանց միլիոնավոր մասսաների միակ ղեկավարող ուժը դուրս եկավ:

Ով չի հասկացել այս, նա երբեք չի հասկանա ո՛չ Հոկտեմբերյան ռևոլուցիայի բնույթը, ո՛չ պրոլետարիատի դիկտատուրայի բնույթը, ո՛չ էլ մեր պրոլետարական իշխանության ներքին քաղաքականության յուրօրինակությունը:

Պրոլետարիատի դիկտատուրան սոսկական կառավարական մի վերնախավ չէ, որը «վարպետներն» «հատընտրված» է «փորձված ստրատեգի» հոգատար ձեռքով և «խելացիորեն» հենվում է՝ բնակչության այս կամ այն խավերի վրա:

Պրոլետարիատի դիկտատուրան պրոլետարիատի ու գյուղացիության աշխատավոր մասսաների դասակարգային դաշինքն է՝ կապիտալի տապալման համար, սոցիալիզմի վերջնական հաղթության համար, պայմանով, որ այդ դաշինքի ղեկավար ուժը պրոլետարիատն է հանդիսանում:

Այսպիսով, խոսքն այն մասին չէ այստեղ, որ «մի քիչ» թերագնահատվեն, կամ «մի քիչ» գերագնահատվեն գյուղացիական շարժման ռևոլուցիոն հնարավորությունները, ինչպես այժմ սիրում են արտահայտվել «պերմանենտ ռևոլուցիայի» դիվանագիտական պաշտպաններից ոմանք: Խոսքը վերաբերում է Հոկտեմբերյան ռևոլուցիայի հետևանքով ծագած նոր պրոլետարական պետության բնույթին: Խոսքը վերաբերում է պրոլետարական իշխանության բնույթին, պրոլետարիատի բուն իսկ դիկտատուրայի հիմունքներին:

«Պրոլետարիատի դիկտատուրան,—ասում է Լենինը,—աշխատավորների ավանգարդ պրոլետարիատի ու աշխատավորների ոչ-պրոլետարական բազմաթիվ խավերի (մանր բուրժուազիա, մանր տնտեսատերեր, գյուղացիություն, ինտելիգենցիա և այլն), կամ նրանց մեծամասնության միջև կնքված դասակարգային դաշինքի հատուկ ձևն է,—մի դաշինք, որն ուղղված է կապիտալի դեմ,—դաշինք կապիտալը լիովին տապալելու, բուրժուազիայի դիմադրության և ռեստավրացիայի նրա կողմից եղած փորձերը լիովին ճնշելու նպատակով, դաշինք սոցիալիզմի վերջնական ստեղծման ու ամրացման նպատակով» (տե՛ս հ. XXIV, էջ 311):

Եվ այնուհետև.

«Պրոլետարիատի դիկտատուրան, եթե այս լատինական, դիտական, պատմա-փիլիսոփայական արտահայտությունը թարգմանենք ավելի պարզ լեզվով, ահա թե ինչ է նշանակում. միայն որոշ դասակարգ, այն է՝ քաղաքային և առհասարակ ֆարբիկա-դործարանային, արդյունաբերական բանվորներն են ի վիճակի ղեկավարելու աշխատավորների ու շահագործվողներին ամբողջ մասսային՝ կապիտալի լծի տապալման համար մղվող պայքարում, բուն իսկ տապալման ընթացքում, հաղթության պահանջման ու ամրացման համար մղվող պայքարում, նոր, սոցիալիստական հասարակարգ ստեղծելու դործում, դասակարգերի լիակատար ոչնչացման համար մղվող ամբողջ պայքարում» (տե՛ս հ. XXIV, էջ 336):

Այս է պրոլետարիատի ղեկավարության այն թեորիան, որ տվել է Լենինը:

Հոկտեմբերյան ռևոլյուցիայի առանձնահատկությունն էրից մեկն այն է, որ այդ ռևոլյուցիան պրոլետարիատի ղեկավարության լենինյան թեորիայի կլասիկ կիրառումն է:

Միքանի ընկերներ ենթադրում են, թե այդ թեորիան զուտ «ռուսական» թեորիա է, որը կապ ունի միայն ռուսաստանյան իրականության հետ: Այդ ճիշտ է: Այդ միաստանյան իրականության հետ: Այդ ճիշտ է: Այդ միաստանյան սխալ է: Սոսկելով պրոլետարիատի ղեկավարած ոչ-պրոլետարական դասակարգերի աշխատավոր մասսաների մասին՝ Լենինը նկատի ունի ո՛չ միայն ռուսական դյուղացիներին, այլև Սովետական Միության դեռևս մոտ անցյալում Ռուսաստանի գաղութներ ներկայացնող ծայրամասերի աշխատավորական տարրերին: Լենինն անդադար մասերի աշխատավորական տարրերին: Լենինն անդադար պնդում էր, որ Ռուսաստանի պրոլետարիատն առանց այդ այլազգի մասսաների հետ դաշինք կնքելու չի կարողանա հաղթել: Ազգային հարցին վերաբերող իր հոգվածներում և նոտիաներին կոնգրեսներում արտասանած իր ճառերում Լենինը բազմիցս ասել է, որ համաշխարհային ռևոլյուցիայի հաղթությունն անհնարին է առանց առաջավոր երկրների պրոլետարիատի ռևոլյուցիոն դաշինքի, ռևոլյուցիոն բլոկի՝ ստրկացված գաղութների ճնշված ժողովուրդների հետ: Բայց ի՞նչ են գաղութները, եթե ոչ նույն այդ ճնշված աշխատավոր մասսաները, և ամենից առաջ դյուղացիության լատինամերիկյան հարցը, ըստ Էռսթյան, ոչ-պրոլետարական դասակարգերի աշխատավոր մասսաներին ֆինանսական կապիտալի ճնշումից ու չահագործումից ազատելու հարցըն է:

Բայց սրանից հետևում է, որ պրոլետարիատի ղեկավարության լենինյան թեորիան զուտ «ռուսական» թեորիա չէ, այլ մի թեորիա է, որը պարտադիր է բոլոր երկրների համար: Բուլգիզմը միայն ռուսական երևույթ է: «Բուլգիզմը», — ասում է Լենինը, — «տակտիկայի տիպար է բոլորի համար» (տես Հ. XXIII, էջ 386):

Սրանք են Հոկտեմբերյան ռևոլյուցիայի առաջին առանձնահատկության բնորոշ դժեբր:

Ի՞նչպես է Տրոցկու «պերմանենտ ռևոլյուցիայի» թեորիայի բանը Հոկտեմբերյան ռևոլյուցիայի այս առանձնահատկության տեսակետից:

Չենք ընդարձակաբանի Տրոցկու 1905 թվականի դիրքի մասին, երբ նա «պարզապես» մոռացել էր դյուղացիության՝ որպես ռևոլյուցիոն ուժի մասին, առաջադրելով «առանց ցարի, իսկ կառավարությունը բանվորական» լոզունգը, այսինքն՝ ռևոլյուցիա առանց դյուղացիության՝ լոզունգը: Նույնիսկ Ռադեկը, «պերմանենտ ռևոլյուցիայի» այդ դիպլոմատիկ պաշտպանը, այժմ հարկադրված է ընդունել, որ «պերմանենտ ռևոլյուցիան» 1905 թվականին նշանակում էր իրականությունից «ցատկում դեպի օդը»: Հիմա երևի բոլորն էլ ընդունում են, որ այլևս չարժե դադարել այդ «ցատկումով դեպի օդը»:

Չենք ընդարձակաբանի նաև Տրոցկու՝ պատերազմի ժամանակաշրջանի, ասենք, 1915 թվականի, դիրքի մասին, երբ նա իր «Պայքար իշխանության համար» հոդվածում, ելնելով այն բանից, թե «մենք ապրում ենք իմպերիալիզմի դարաշրջանում», որ իմպերիալիզմը «ո՛չ թե բուրժուական ազդն է հակադրում հին ռեժիմին, այլ պրոլետարիատը՝ բուրժուական ազդին», եկավ այն եզրակացության, որ դյուղացիության ռևոլյուցիոն դերը պետք է նվազի, որ հողի կոնֆիսկացիայի լոզունգն արդեն չունի այն նշանակությունը, ինչ նա ուներ առաջներում: Հայտնի է, որ Լենինը, քննության առնելով Տրոցկու այդ հոդվածը, այն ժամանակ մեղադրում էր նրան «դյուղացիության դերը» «խտրելու» համար, ասելով, որ «Տրոցկին իրականում օգնում է Ռուսաստանի լիբերալ բանվորական քաղաքականներին, որոնք դյուղացիության դերի «խտրում» ասելով՝ հասկանում են ռևոլյուցիայի համար դյուղացիներին ոտքի հանել չցանկանալը» (տես Հ. XVІІІ, էջ 318):

Ավելի լավ է անցնենք այս հարցի վերաբերյալ Տրոցկու

ալիքի ուշ ժամանակվա աշխատութիւններին, այն ժամանակաշրջանին - աշխատութիւններին, երբ պրոլետարական գիւտատուրան արդեն կարողացել էր հաստատուել և երբ Տրոցկին հնարավորութիւն ուներ գործով ստուգելու «պերմանենտ ռեւոլուցիայի» իր թեորիան և ուղղելու իր սխալները: Վերցնենք Տրոցկու «1905 թվականը» գրքի «Առաջաբանը», որ գրված է 1922 թվին: Ահա թե ինչ է ասում Տրոցկին այդ «առաջաբանում» «պերմանենտ ռեւոլուցիայի» մասին.

«Հենց 1905 թվի հունվարի 9-ի և հոկտեմբերյան գործադուլի արանքում ընկած ժամանակամիջոցում կազմավորվեցին հեղինակի այն հայացքները Ռուսաստանի ռեւոլուցիոն զարգացման բնույթի մասին, որոնք ստացան «պերմանենտ ռեւոլուցիայի» թեորիա անունը: Այդ իրթին անստացան «պերմանենտ ռեւոլուցիայի» թեորիա անունը: Թե ռուսական ռեւոլուցիան, վանումն արտահայտում էր այն միտքը, թե ռուսական ռեւոլուցիան, որի առաջ անմիջականորեն բուրժուական նպատակներ են կանգնած, իր կարողանա, սակայն, կանգ առնել նրանց վրա: Ռեւոլուցիան չէ կարողանա իր մերձավոր բուրժուական խնդիրները լուծել այլ կերպ, բայց բոլորն իր մերձավոր բուրժուական խնդիրներով պրոլետարիատին: Իսկ վերջին իշխանութիւնն իր ձեռքն առնելով, ռեւոլուցիայի մեջ չէ կարողանա իրեն սահմանափակել բուրժուական շրջանակներով: Ընդհակառակը, հենց իր հաղթութիւնն ապահովելու համար հարկ կլինի, որ պրոլետարական ավանդարդն իր տիրապետութեան առաջին իսկ պահին ամենախոր ներխուժումներ կատարի ո՛չ միայն ֆեոդալական, այլև բուրժուական սեփականութեան մեջ: Ընդամին նա քշումակամ ընդհարումների մեջ կմտնի ո՛չ միայն բուրժուազիայի բոլոր խմբավորումների հետ, մեջ կմտնի ո՛չ միայն բուրժուազիայի բոլոր խմբավորումների հետ, որոնք նրան աջակցում էին նրա ռեւոլուցիոն պայքարի առաջին պահին, այլև գոյողացիութեան լայն մասսաների հետ, որոնց աջակցութեամբ նա իշխանութիւն է հասել: Գյուղացիական բնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնն ունեցող հետամնաց մի երկրում բանվորական կառավարութեան շրջանի հակասութիւնները կարող են իրենց լուծումը գտնել միայն պրոլետարիան մասշտաբով, պրոլետարիատի համաշխարհային ռեւոլուցիայի ասպարեզում»¹:

Այսպես է ասում Տրոցկին իր «պերմանենտ ռեւոլուցիայի» մասին:

Բավական է միայն բաղդատել այս ցիտատը Լենինի երկերից վերը բերված՝ պրոլետարիատի գիւտատուրային

վերաբերող ցիտատներին հետ, որպեսզի հասկանանք այն ամբողջ անդունդը, որ բաժանում է պրոլետարիատի գիւտատուրայի լենինյան թեորիան Տրոցկու «պերմանենտ ռեւոլուցիայի» թեորիայից:

Լենինը խոսում է պրոլետարիատի ու գյուղացիութեան աշխատավորական խավերի դաշինքի մասին, որպես պրոլետարիատի գիւտատուրայի հիմքի մասին: Իսկ Տրոցկու մոտ ստացվում են «պրոլետարական ավանդարդի» «քշումակամ ընդհարումներ» «գյուղացիութեան լայն մասսաների» հետ:

Լենինը խոսում է պրոլետարիատի կողմից աշխատավորների ու շահագործվողների մասսաներին ղեկավարելու մասին: Իսկ Տրոցկու մոտ ստացվում են «հակասութեան» բանվորական կառավարութեան գրութեան մեջ՝ գյուղացիական բնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնն ունեցող հետամնաց մի երկրում»:

Ըստ Լենինի՝ ռեւոլուցիան իր ուժերը քաղում է ամենից առաջ հենց Ռուսաստանի բանվորների ու գյուղացիների միջից: Իսկ Տրոցկու մոտ այնպես է ստացվում, որ անհրաժեշտ ուժերը կարելի է քաղել միայն «պրոլետարիատի համաշխարհային ռեւոլուցիայի ասպարեզում»:

Իսկ ի՞նչպես վարվենք, եթե միջազգային ռեւոլուցիային վիճակված է ուշացումով գալ: Մեր ռեւոլուցիայի համար լույսի որևէ նշույլ կա՞ արդյոք: Տրոցկին չի տալիս լույսի ոչ մի նշույլ, որովհետև «հակասութեան» բանվորական կառավարութեան գրութեան մեջ... կկարողանան իրենց լուծումը գտնել միայն... պրոլետարիատի համաշխարհային ռեւոլուցիայի ասպարեզում»: Ըստ այդ պլանի՝ մեր ռեւոլուցիայի համար մնում է միայն մի հեռանկար. քարշտալ իր գոյութիւնը սեփական հակասութեանների մեջ և արմատի վրա փռել՝ համաշխարհային ռեւոլուցիայի սպասելով:

Ի՞նչ է պրոլետարիատի գիւտատուրան՝ ըստ Լենինի:

Պրոլետարիատի գիւտատուրան մի իշխանութիւն է, որ

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

հենվում է պրոլետարիատի ու գյուղացիության աշխատավոր մասսաների դաշինքի վրա, որը կնքված է «կապիտալի լիակատար տապալման» համար, «սոցիալիզմի վերջնական ստեղծման ու ամրապնդման» համար:

Ի՞նչ է պրոլետարիատի դիկտատուրան՝ ըստ Տրոցկու:

Պրոլետարիատի դիկտատուրան մի իշխանություն է, որը «թշնամական ընդհարումների մեջ» է մտնում «գյուղացիության լայն մասսաների» հետ և «հակասությունների» լուծումը որոնում է միայն «պրոլետարիատի համաշխարհային ռեուլացիայի ասպարեզում»:

Ինչո՞վ է տարբերվում «պերմանենտ ռեուլացիայի» այս «թեորիան» պրոլետարիատի դիկտատուրայի գաղափարի ժխտման վերաբերյալ մենչևիզմի հայտնի թեորիայից:

Ըստ էության՝ ոչինչով:

Տարակուսներն անհնարին են: «Պերմանենտ ռեուլացիան» գյուղացիական շարժման ռեուլացիոն հնարավորությունների սոսկական թերազնահատությունն է: «Պերմանենտ ռեուլացիան» գյուղացիական շարժման այնպիսի թերազնահատություն է, որը դեպի պրոլետարիատի դիկտատուրայի լենինյան թեորիայի ժխտումն է տանում:

Տրոցկու «պերմանենտ ռեուլացիան» մենչևիզմի այլատեսակությունն է:

Այսպես է բանը Հոկտեմբերյան ռեուլացիայի առաջին առանձնահատկության վերաբերմամբ:

Որո՞նք են Հոկտեմբերյան ռեուլացիայի երկրորդ առանձնահատկության բնորոշ գծերը:

Ուսումնասիրելով իմպերիալիզմը, մանավանդ պատերազմի ժամանակաշրջանում, Լենինը հանգեց կապիտալիստական երկրների տնտեսական ու քաղաքական զարգացման անհավասարաչափության, թուլեցածության օրենքին: Ըստ այդ օրենքի իմաստի՝ ձեռնարկությունների, տրեստների, արդյունաբերության ճյուղերի ու առանձին երկրների զարգացումը կատարվում է ո՛չ թե հավասարաչափ կերպով, ո՛չ թե սահմանված հերթականությամբ կարգով, ո՛չ

թե այնպես, որ մի տրեստը, արդյունաբերության մի ճյուղը կամ մի երկիրն ամբողջ ժամանակ առջևից գնան, իսկ մյուս տրեստները կամ երկրները հաջորդականորեն մեկը մյուսի հետևից հետ մնան, — այլ թուլեցած, մի շարք երկրների զարգացման մեջ տեղի ունեցող ընդհատումներով ու մյուս երկրների զարգացման մեջ տեղի ունեցող թուլեցումներով դեպի առաջ: Ընդամենը հետ մնացող երկրների հին դիրքերը պահպանելու «միանգամայն օրինական» ձգտումը և առաջ ցատկած երկրների՝ նոր դիրքեր զավթելու նույնքան «օրինական» ձգտումն այն բանին են հասցնում, որ իմպերիալիստական երկրների պատերազմական ընդհարումներն անխուսափելի անհրաժեշտություն են հանդիսանում: Այդպես պատահեց, օրինակ, Գերմանիային, որը կես դար առաջ, Փրանսիայի ու Անգլիայի հետ համեմատած, մի հետամնաց երկիր էր: Նույն այդ բանը պետք է ասել Յապոնիայի մասին՝ Ռուսաստանի հետ համեմատած: Մակայն հայտնի է, որ արդեն XX դարի սկզբին Գերմանիան ու Յապոնիան այնքան էին առաջ ցատկել, որ առաջինը կարողացել էր անցնել Փրանսիայից ու սկսել էր նեղել Անգլիային համաշխարհային շուկայում, իսկ երկրորդը՝ Ռուսաստանին: Հենց այդ հակասություններից էլ, ինչպես հայտնի է, ծագեց մոտ անցյալի իմպերիալիստական պատերազմը:

Այդ օրենքը եղնում է նրանից, որ

1) «կապիտալիզմը վերաճել է մի բուռ «առաջավոր» երկրների կողմից երկրագնդի բնակչության հսկայական մեծամասնությունը զաղութային ճնշման ու ֆինանսական խեղդման ենթարկելու համաշխարհային սխտեմի» (տե՛ս Լենինի «Իմպերիալիզմի» Փրանսերեն հրատարակության առաջաբանը, հ. XIX, էջ 74):

2) «Այդ «ավարի» բաժանումը կատարվում է համաշխարհորեն հզոր, ոտից-գլուխ զինված երկու-երեք դիշատիչների (Ամերիկա, Անգլիա, Յապոնիա) միջև, որոնք իրենց ավարը բաժանելու համար մղած իրենց պատերազմի մեջ են քաշում ամբողջ երկրագունդը» (տե՛ս նույն տեղը):

3) Հակասությունների աճումը ֆինանսական ճնշման համաշխարհային սիստեմի ներսում և ռազմական ընդհանրումների անխուսափելիությունը տանում են դեպի այն, որ իմպերիալիզմի համաշխարհային ճակատը ռեուլուցիայի համար դառնում է դյուրախոցելի, իսկ այդ ճակատի ճեղքումն առանձին երկրները կողմից՝ հավանական:

4) Այդ ճեղքումն ամենից ավելի հավանական կերպով կարող է տեղի ունենալ այն կետերում և այն երկրներում, որտեղ իմպերիալիստական ճակատի շղթան ավելի թույլ է, այսինքն՝ որտեղ իմպերիալիզմն ամենից քիչ է կոփված, իսկ ռեուլուցիայի համար ծավալվելն ամենից հեշտ է:

5) Դրա համար էլ սոցիալիզմի հաղթությունը մի երկրում, — եթե այդ երկիրը նույնիսկ ավելի պակաս է զարգացած կապիտալիստերեն, իսկ կապիտալիզմը պահպանվել է մյուս երկրներում, եթե այդ երկրները կապիտալիստորեն նույնիսկ ավելի են զարգացած, — լիովին հնարավոր է ու հավանական:

Սրանք են՝ երկու խոսքով ասած՝ պրոլետարական ռեուլուցիայի լենինյան թեորիայի հիմունքները:

Ո՞րն է Հոկտեմբերյան ռեուլուցիայի երկրորդ առանձնահատկությունը:

Հոկտեմբերյան ռեուլուցիայի երկրորդ առանձնահատկությունն այն է, որ այդ ռեուլուցիան պրոլետարական ռեուլուցիայի լենինյան թեորիան պրակտիկայում կիրառելու տիպարն է:

Ով չի հասկացել Հոկտեմբերյան ռեուլուցիայի այս առանձնահատկությունը, նա երբեք չի հասկանա ո՛չ այդ ռեուլուցիայի ինտերնացիոնալ բնույթը, ո՛չ նրա միջազգային հսկայական հզորությունը, ո՛չ նրա յուրօրինակ արտաքին քաղաքականությունը:

«Տեսնական ու քաղաքական զարգացման անհավասարաչափությունը, — ասում է Լենինը, — կապիտալիզմի անսպաժան օրենքն է: Այստեղից հետևում է, որ սոցիալիզմի հաղթությունը հնարավոր է սկզբում մի քանի կամ նույնիսկ մի՝ առանձին վերքրած՝ կապիտալիստական երկրում: Այդ երկրի հաղթած պրոլետարիատը, կապիտալիստներին

էքսպրոպրիացիայի ենթարկելուց և իր երկրում սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպելուց հետո, ոտքի կենեք մնացած, կապիտալիստական աշխարհի դեմ՝ իր կողմը դրավելով մյուս երկրների ճնշված դասակարգերին, այդ երկրներում ապստամբություն բարձրացնելով կապիտալիստների դեմ, անհրաժեշտության դեպքում նույնիսկ ռազմական ուժով հանդես դառնալով շահագործող դասակարգերի և նրանց պետությունների դեմ»: Որովհետև «անհարկն է ազդերի ազատ միավորումը սոցիալիզմի մեջ առանց սոցիալիստական ռեուլուցիականների շատ թե քիչ երկարատև, համառ պայքարի՝ հետամնաց պետությունների դեմ» (տե՛ս 4. XVIII, էջ 232—233):

Բոլոր երկրների օպորտունիստները պնդում են, թե պրոլետարական ռեուլուցիան կարող է սկսվել — եթե նա, ըստ նրանց թեորիայի, ընդհանրապես պետք է որևէ տեղ սկսվի — միայն արդյունաբերականորեն զարգացած երկրներում, թե որքան ավելի են զարգացած այդ երկրներն արդյունաբերական տեսակետից, այնքան ավելի շանսեր կան սոցիալիզմի հաղթության համար, ըստորում մի երկրում, այն էլ կապիտալիստորեն քիչ զարգացած երկրում, սոցիալիզմի հաղթելու հնարավորությունը նրանք բացառում են, իբրև միանգամայն անհավանական մի բան: Լենինը դեռևս պատերազմի ժամանակ, հենվելով իմպերիալիստական պետությունների անհավասարաչափ զարգացման օրենքի վրա, օպորտունիստներին հակադրում է պրոլետարական ռեուլուցիայի իր թեորիան այն մասին, որ սոցիալիզմը կարող է հաղթել մի երկրում, եթե նույնիսկ այդ երկիրը կապիտալիստորեն պակաս է զարգացած:

Հայտնի է, որ Հոկտեմբերյան ռեուլուցիան ամբողջապես հաստատեց պրոլետարական ռեուլուցիայի լենինյան թեորիայի ճշտությունը:

Ի՞նչպես է Տրոցկու «պերմանենտ ռեուլուցիայի» բանը պրոլետարական ռեուլուցիայի լենինյան թեորիայի տեսակետից:

Վերցնենք Տրոցկու «Մեր ռեուլուցիան» (1906 թ.) բրոշյուրը:

Տրոցկին գրում է:

«Առանց եվրոպական պրոլետարիատի պետական ուղղակի աջակցության՝ Ռուսաստանի բանվոր դասակարգը չի կարողանա իշխանության գլուխը մնալ և իր ժամանակավոր տիրապետութունը վերածել երկաթատե սոցիալիստական դիկտատուրայի: Սրա մասին մի բոլոր անհամ չի կարելի կասկածել»:

Ինչի՞ մասին է խոսում այս ցիտատը: Հենց այն մասին, որ սոցիալիզմի հաղթութունը մի երկրում, տվյալ դեպքում՝ Ռուսաստանում, անհնարին է «առանց եվրոպական պրոլետարիատի պետական ուղղակի աջակցության», այսինքն՝ մինչև եվրոպական պրոլետարիատի կողմից իշխանութուն նվաճելը:

Ի՞նչ ընդհանուր բան կա այս «Թեորիայի» և Լենինի այն դրույթի միջև, որ հնարավոր է սոցիալիզմի հաղթութունը «մեկ՝ առանձին վերցրած՝ կապիտալիստական երկրում»:

Պարզ է, որ այստեղ ընդհանուր ոչինչ չկա:

Բայց ենթադրենք, թե Տրոցկու այս բրոշյուրը, որ հրատարակվել է 1906 թվականին, երբ դժվար էր որոշել մեր ուղուցիայի բնույթը, ահամա սխալներ է պարունակում և ոչ-լիովին է համապատասխանում Տրոցկու ավելի ուշ ժամանակաշրջանի հայացքներին: Քննության առնենք Տրոցկու մեկ ուրիշ բրոշյուրը, նրա «Հաշտության ծրագրերը», որը լույս է ընծայվել 1917 թ. Հոկտեմբերյան ուղուցիայի նախորդակին և այժմ (1924 թ.) վերահրատարակվել է «1917» գրքում: Այս բրոշյուրում Տրոցկին քննադատում է պրոլետարական ուղուցիայի Լենինյան թեորիան մի երկրում սոցիալիզմի հաղթելու մասին և նրան հակադրում է Եվրոպայի Միացյալ Նահանգների լոգունդը: Նա պնդում է, թե սոցիալիզմի հաղթութունը մի երկրում անպնդում է, թե սոցիալիզմի հաղթութունը հնարավոր է միմիայն որպես Եվրոպայի միավորված ու Եվրոպայի Միացյալ Նահանգներ կազմված միջանի հիմնական երկրների

(Անգլիա, Ռուսաստան, Գերմանիա) հաղթութուն, կամ այդ հաղթութունը բոլորովին անհնարին է: Նա ուղղակի ասում է, որ «հաղթական ուղուցիան Ռուսաստանում կամ Անգլիայում աներևակայելի է առանց Գերմանիայի ուղուցիայի, և ընդհակառակը»:

«Պատմական փոքրիշատե կոնկրետ միակ նկատառումը Միացյալ Նահանգների լոգունդի դեմ, — ասում է Տրոցկին, — ձևակերպվել է չվեցարական «Սոցիալ-Դեմոկրատում» (բուլշևիկների այն ժամանակվա կենտրոնական օրգանն է: Ի. Ստ.) հետևյալ Փրոպի մեջ. «Տնտեսական ու քաղաքական զարգացման անհավասարաչափութունը կապիտալիզմի անպայման օրենքն է»: «Սոցիալ-Դեմոկրատն» այստեղից անում էր այն հետևությունը, որ հնարավոր է սոցիալիզմի հաղթութունը մի երկրում և որ այդ պատճառով կարելի էր պրոլետարիատի դիկտատուրան յուրաքանչյուր առանձին պետության մեջ պայմանավորել Եվրոպայի Միացյալ Նահանգների ստեղծումով: Որ տարրեր երկրների կապիտալիստական զարգացումն անհավասարաչափ է, այդ միանշանային անվիճելի դատողություն է: Բայց այդ անհավասարաչափությունն ինքը միանշանային անհավասարաչափ է: Անգլիայի, Ավստրիայի, Գերմանիայի կամ Ֆրանսիայի կապիտալիստական մակարդակը միտոսեակ չէ: Բայց ԱՖրիկայի ու Ասիայի հետ համեմատած՝ այդ բոլոր երկրները ներկայացնում են կապիտալիստական «Եվրոպա», որը հասունացել է սոցիալական ուղուցիայի համար: Որ ո՞չ մի երկիր իր պայքարում չպետք է «սպասի» ուրիշներին — այս տարրական մի միտք է, որն օգտակար ու անհրաժեշտ է կրկնել, որպեսզի զուգահեռ ինտերնացիոնալ զորքողության գաղափարը չնենգափոխվի ինտերնացիոնալ սպասողական անգործության գաղափարով: Ուրիշներին չսպասելով՝ մենք սկսում և շարունակում ենք պայքարն ազգային հողի վրա, լիովին հավատացած լինելով, որ մեր նախաձեռնությունը զարկ կտա մյուս երկրներում տեղի ունեցող պայքարին. իսկ եթե այդ տեղի չունենար, ապա անհուսալի է կարծել — այս են վկայում թե՛ պատմության փորձը, թե՛ թեորիական նկատառումները — որ, օրինակ, ուղուցիոն Ռուսաստանը կարող կլինի դիմանալ պահանջողական Եվրոպայի հանդեպ, կամ սոցիալիստական Գերմանիան կարող կլինի մեկուսացած մնալ կապիտալիստական աշխարհում»:

Ինչպես տեսնում եք, մեր առջև է Եվրոպայի հիմնական երկրներում սոցիալիզմի միաժամանակ հաղթելու նույն թեորիան, որը, իբրև կանոն, բացառում է ուղուցիայի

լենինյան թեորթան՝ մի երկրում սոցիալիզմի հաղթելու մասին:

Ինչ խոսք, որ սոցիալիզմի լիակատար հաղթության համար, հին կարգերի վերականգնման դեմ լիակատար երաշխիք ունենալու համար անհրաժեշտ են միջանի երկրների պրոլետարիների միահամուռ ջանքերը: Ինչ խոսք, որ առանց Եվրոպայի պրոլետարիատի աջակցության մեր ռեոլուցիային՝ Ռուսաստանի պրոլետարիատը չէր կարողանա դիմանալ (устоять) ընդհանուր ճնշմանը, ճիշտ այնպես, ինչպես և Արևմուտքի ռեոլուցիոն շարժումն առանց Ռուսաստանի ռեոլուցիայի աջակցության չէր կարողանա զարգանալ այն տեմպով, որով նա սկսեց զարգանալ Ռուսաստանում պրոլետարական դեկտատուրա հաստատվելուց հետո: Ինչ խոսք, որ մեզ աջակցություն է հարկավոր: Բայց ի՞նչ բան է արևմտա-եվրոպական պրոլետարիատի աջակցությունը մեր ռեոլուցիային: Եվրոպական բանվորների համակրանքը դեպի մեր ռեոլուցիան, նրանց պատրաստակամությունը՝ խափանելու իմպերիալիստների՝ ինտերվենցիայի վերաբերյալ պլանները—այս ամենն աջակցություն է արդյոք, լուրջ օգնություն է: Անպայման՝ այո՛: Առանց այդպիսի աջակցության, առանց ո՛չ միայն եվրոպական բանվորների, այլև դադլութային ու կախյալ երկրների այդպիսի աջակցության, այդպիսի օգնության՝ Ռուսաստանի պրոլետարական դեկտատուրայի բանը դժվար կլիներ: Արդյոք միևնույն ժամ բախկան է եղել այդ համակրանքը և այդ օգնությունը, որը միացած է մեր Կարմիր բանակի հզորության հետ և Ռուսաստանի բանվորների ու դյուղացիների՝ սոցիալիստական հայրենիքը կրծքով պաշտպանելու պատրաստակամության հետ,—արդյոք այս ամենը բավական է եղել, որպեսզի հետ մղենք իմպերիալիստների գրոհները և անհրաժեշտ իրադրություն նվաճենք լուրջ շինարարական աշխատանքի համար: Այո՛, բավական է եղել: Այդ համակրանքն աճում է արդյոք, թե նվազում է: Անպայման աճում է: Այդպիսով, մենք ունենք արդյոք բարենպաստ

պայմաններ ոչ միայն նրա համար, որպեսզի առաջ շարժենք սոցիալիստական տնտեսություն կազմակերպելու գործը, այլև նրա համար, որպեսզի, մեր հերթին, աջակցություն ցույց տանք ինչպես արևմտա-եվրոպական բանվորներին, այնպես էլ Արևելքի ճնշված ժողովուրդներին: Այո՛, ունենք: Դրա մասին պերճախոս կերպով վկայում է պրոլետարական դեկտատուրայի յոթնամյա պատմությունը Ռուսաստանում: Կարելի՞ է արդյոք ժխտել, որ աշխատանքային հուժկու վերելքը մեղանում սկսվել է արդեն: Ո՛չ, չի կարելի ժխտել:

Այս ամենից հետո ի՞նչ նշանակություն կարող է ունենալ Տրոցկու հայտարարությունն այն մասին, թե ռեոլուցիոն Ռուսաստանը չէր կարողանա դիմանալ պահպանողական Եվրոպայի հանդեպ:

Դա կարող է միայն մի նշանակություն ունենալ.—նախ՝ Տրոցկին չի գրում մեր ռեոլուցիայի ներքին հզորությունը. երկրորդ՝ Տրոցկին չի հասկանում այն բարոյական աջակցության անդնահատելի նշանակությունը, որ մեր ռեոլուցիային ցույց են տալիս Արևմուտքի բանվորներն ու Արևելքի դյուղացիները. երրորդ՝ Տրոցկին չի կարողանում բժշկել այն ներքին անդորությունը, որը ներկայումս մաշում է իմպերիալիզմին:

Տարվելով պրոլետարական ռեոլուցիայի լենինյան թեորիայի քննադատությամբ՝ Տրոցկին անակնկալորեն դիտվին ջախջախեց իրեն 1917 թվին լույս տեսած և 1924 թվին վերահրատարակված իր «Հաշտության ծրագիրը» բրոշյուրում:

Բայց գուցե հնացել է Տրոցկու նաև ա՞յս բրոշյուրը, որևէ պատճառով դադարելով նրա այժմյան հայացքների համապատասխանելուց: Վերցնենք Տրոցկու ավելի ուշ ժամանակների աշխատությունները, որոնք գրվել են այն ժամանակ, երբ պրոլետարական ռեոլուցիան հաղթել էր Վրկայում, Ռուսաստանում: Վերցնենք, օրինակ, «Հաշտության ծրագիրը» բրոշյուրի նոր հրատարակության Տրոցկու

«Վերջաբանը», որ գրված է 1922 թվականին: Ահա թե ինչ է գրում նա այդ «Վերջաբանում».

«Հաշտության ծրագրում» միջանի անգամ կրկնվող այն պնդումը, թե պրոլետարական ռեվոլյուցիան չի կարող հաղթանակներն ավարտվել աղբյուրի շրջանակներում, թերևս, ընթերցողներից ոմանց համար հերքված թվա մեր Սովետական Ռեսպուբլիկայի համարյա հնգամյա փորձով: Բայց այդպիսի եզրակացությունն անհիմն կլիներ: Այն փաստը, որ ամբողջ աշխարհի դեմ բանվորական պետությունը կանգուն մնաց մի երկրում, այն էլ հետամնաց մի երկրում, վկայում է պրոլետարիատի հսկայական հզորության մասին, որն ուրիշ, ավելի առաջավոր, ավելի քաղաքակրթ երկրներում ընդունակ կլինի հիմարել հրաշքեր դրծելու: Բայց պաշտպանելով ու պահպանելով մեզ քաղաքական ու ռազմական իմաստով, որպես պետություն, մենք սոցիալիստական հասարակության ստեղծման չհասնել ենույնիսկ չմոտեցանք... Քանի դեռ մնացած եվրոպական պետություններում իշխանության դուրս կանգնած է բուրժուազիան, մենք, պայքարելով տնտեսական մեկուսացման դեմ՝ ստիպված ենք համաձայնություն որոնել կապիտալիստական աշխարհի հետ. միևնույն ժամանակ կարելի է վստահ կերպով ասել, որ այդ համաձայնությունները, լավադուրյն դեպքում, կարող են օգնել մեզ բժշկելու այս կամ այն տնտեսական վերքերը, անելու այս կամ այն քայլը դեպի առաջ, բայց որ սոցիալիստական տնտեսություն իսկական վերելքը Ռուսաստանում հնարավոր կդառնա եվրոպայի կարևորագույն երկրներում պրոլետարիատի հաղթելուց հետո միայն»¹:

Այսպես է ասում Տրոցկին՝ ակնհայտորեն մեղանչելով իրականության դեմ և համառորեն ջանալով վրկել «պերմանենտ ռեվոլյուցիան» վերջնական կործանումից:

Դուրս է գալիս, որ ինչպես էլ շուռումուռ գաս, սոցիալիստական հասարակության ստեղծման ո՛չ միայն «չենք հասնել», այլ մինչև անգամ «չենք էլ մոտեցել»: Բանից դուրս է գալիս, որ ոմանք «կապիտալիստական աշխարհի հետ համաձայնությունների գալու» հույս են ունեցել, բայց պարզվում է, որ այդ համաձայնություններից նույնպես բան դուրս չի գալիս, որովհետև, ինչպես էլ շուռումուռ գաս, «սոցիալիստական տնտեսության իսկական վերելքը» չես ստանա, մինչև որ պրոլետարիատը «Եվրոպայի կարևորագույն երկրներում» չհաղթի:

¹ Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

Իսկ քանի որ Արևմուտքում դեռևս հաղթություն չկա, ապա Ռուսաստանի ռեվոլյուցիայի համար մնում է «ընտրություն անել»—կա՞մ արմատի վրա փոխել, կա՞մ վերասերվել բուրժուական պետության:

Զուր չէ, որ Տրոցկին ահա արդեն երկու տարի է՝ խոսում է մեր պարտիայի «վերասերման» մասին:

Զուր չէ, որ Տրոցկին անցյալ տարի մարգարեանում էր մեր երկրի «կործանման» մասին:

Այս տարօրինակ «թեորիան» ի՞նչպես համաձայնեցնել «մի երկրում սոցիալիզմի հաղթության» վերաբերյալ Լենինի թեորիայի հետ:

Այս տարօրինակ «հեռանկարն» ի՞նչպես համաձայնեցնել Լենինի այն հեռանկարի հետ, ըստ որի տնտեսական նոր քաղաքականությունը մեզ հնարավորություն կտա «սոցիալիստական էկոնոմիկայի հիմքը կառուցելու»:

Այս «պերմանենտ» անհուսությունն ի՞նչպես համաձայնեցնել Լենինի, օրինակ, հետևյալ խոսքերի հետ.

«Սոցիալիզմն արդեն այժմ հեռավոր ապագայի, կամ որևէ վերացական պատկերի, կամ որևէ սրբապատկերի հարց չէ: Սրբապատկերների նկատմամբ մենք մնացել ենք մեր հին, խիստ վատ կարծիքին: Մենք սոցիալիզմը մտքերի ենք առօրյա կյանքի մեջ և այստեղ է, որ պետք է դուրս հանենք: Ահա թե ինչն է մեր օրվա խնդիրը, ահա թե ինչն է մեր դարաշրջանի խնդիրը: Թույլ տվեք ինձ վերջացնելու՝ արտահայտելով այն վստահությունը, որ ինչքան էլ այդ խնդիրը դժվար լինի, ինչքան էլ այն նոր լինի մեր առաջվա խնդրի հետ համեմատած և որքան էլ այն շատ դժվարություններ է պատճառում մեզ,—մենք բոլորս միասին ոչ թե վաղը, այլ մի քանի տարվա ընթացքում, մենք բոլորս՝ միասին կլուծենք այդ խնդիրը՝ ինչպես էլ լինի, այնպես որ նեպական Ռուսաստանից կստացվի սոցիալիստական Ռուսաստան» (տե՛ս հ. XXVII, էջ 366):

Ի՞նչպես համաձայնեցնենք այդ «պերմանենտ» խավարամտությունը Լենինի, օրինակ, հետևյալ խոսքերի հետ.

«Երբ, պետության իշխանությունն արտադրության բոլոր խոշոր միջոցների վրա, պետության իշխանությունը պրոլետարիատի ձեռքին, այդ պրոլետարիատի դաշինքը շատ մելիոններ կազմող մանր ու մանրագույն դուռդաղների հետ, այդ պրոլետարիատի համար դուռդաղիկու-

թիանը դեկտեմբերի 10-ը դրժն տղահոգիւր և այլն,—մի՞թե այս այն ամենը չէ, ինչ հարկաւոր է, որպէսզի կողպերացիայից, միմիայն կողպերացիայից, որ մենք առաջ արհամարհում էինք որպէս չարչիական և որը որոշ տեսակետից իրավունք ունենք արհամարհելու այժմ՝ նեպի պայմաններում նույնպէս,—մի՞թե այս բոլոր անհրաժեշտը չէ լիակատար սոցիալիստական հասարակութիւն կառուցելու համար: Այս դեռևս սոցիալիստական հասարակութեան կառուցում չէ, բայց այս այն ամենն է, ինչ անհրաժեշտ է և բավական այդ կառուցման համար» (տե՛ս հ. XXVII, էջ 392):

Պարզ է, որ այստեղ չկա ու չի էլ կարող լինել ոչ մի համաձայնեցում: Տրոցկու «պերմանենտ ռեւոլյուցիան» պրոլետարական ռեւոլյուցիայի լենինյան թեորիայի բացատրումն է, և ընդհակառակը—պրոլետարական ռեւոլյուցիայի լենինյան թեորիան «պերմանենտ ռեւոլյուցիայի» թեորիայի բացատրումն է:

Մեր ռեւոլյուցիայի ուժերին ու ընդունակութիւններին չհավատալը, ռուսաստանյան պրոլետարիատի ուժերին ու ընդունակութիւններին չհավատալը—այս է «պերմանենտ ռեւոլյուցիայի» թեորիայի ենթահողը (ПОДПОЧВА):

Մինչև այժմ սովորաբար նշում էին «պերմանենտ ռեւոլյուցիայի» թեորիայի մի կողմը—գյուղացիական շարժման ռեւոլյուցիոն հնարավորութիւններին չհավատալը: Այժմ, արդարացի լինելու համար, այդ կողմն անհրաժեշտ է լրացնել մյուս կողմով—Ռուսաստանի պրոլետարիատի ուժերին ու ընդունակութիւններին չհավատալով:

Ինչո՞վ է տարբերվում Տրոցկու թեորիան մենչևիզմի սովորական թեորիայից այն մասին, թե սոցիալիզմի հաղթութիւնը մի երկրում, այն էլ հետամնաց երկրում, անհնարին է առանց պրոլետարական ռեւոլյուցիայի նախապէս հաղթելուն «Արևմտյան Եվրոպայի հիմնական երկրներում»:

Ըստ էութեան ոչնչով:

Տարակույսներն անհնարին են: Տրոցկու «պերմանենտ ռեւոլյուցիայի» թեորիան մենչևիզմի այլատեսակութիւնն է:

Վերջին ժամանակներս մեր մամուլում երևան են եկել փոսած դիպլոմատներ, որոնք ջանում են «պերմանենտ ռե-

վոլյուցիայի» թեորիան անցկացնել որպէս լենինիզմի հետ համատեղելի ինչ-որ մի բան: Իհարկէ, ասում են նրանք, այդ թեորիան անպետք դուրս եկավ 1905 թվականին: Բայց Տրոցկու սխալն այն է, որ նա այն ժամանակ առաջ էր վազել, փորձելով 1905 թվականի իրադրութեան նկատմամբ կիրառել այն, ինչ որ այն ժամանակ չէր կարելի կիրառել: Բայց հետագայում, ասում են նրանք, օրինակ՝ 1917 թվականի հոկտեմբերին, երբ ռեւոլյուցիան կարողացել էր լիովին հասունանալ, Տրոցկու թեորիան իբր թե միանգամայն տեղին դուրս եկավ: Դժվար չէ կռահել, որ այդ դիպլոմատներից ամենագլխավորը Ռադեկն է: Չե՞ք հաճի արդյոք ունկնդրել:

«Պատերազմն անդունդ փորեց հող նվաճելու ու հաշտութեան ձգտող գյուղացիութեան և մանր-բուրժուական պարտիաների միջև. պատերազմը գյուղացիութիւնը հանձնեց բանվոր դասակարգի և նրա ալիանզարդի՝ բոլշևիկների պարտիայի ղեկավարութեանը: Հնարավոր դարձավ ոչ թե բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութեան դիկտատուրան, այլ գյուղացիութեան վրա հենվող բանվոր դասակարգի դիկտատուրան: Այն, ինչ որ Ռոզա Լուքսեմբուրգն ու Տրոցկին 1905 թվականին առաջադրում էին լենինի դեմ (այսինքն՝ «պերմանենտ ռեւոլյուցիան»: Ի. Սո.), իրականում պատմական զարգացման երկրորդ էտապ դուրս եկավ»:

Այստեղ յուրաքանչյուր խոսքը խարդախումն է:

Ճիշտ չէ, թե պատերազմի ժամանակ «հնարավոր դարձավ ոչ թե բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութեան դիկտատուրան, այլ գյուղացիութեան վրա հենվող բանվոր դասակարգի դիկտատուրան»: Իրապէս 1917 թվականի Փետրվարյան ռեւոլյուցիան էր պրոլետարիատի ու գյուղացիութեան դիկտատուրայի իրականացումը, որ յուրատեսակ կերպով միահյուսված էր բուրժուազիայի դիկտատուրայի հետ:

Ճիշտ չէ, թե «պերմանենտ ռեւոլյուցիայի» թեորիան, որի մասին Ռադեկն ամոթխածութեամբ լռում է, 1905 թ. Ռոզա Լուքսեմբուրգն ու Տրոցկին են առաջադրել: Իրապէս այդ թեորիան առաջադրել էին Պարվուսն ու Տրոցկին: Այժմ, տասն ամիս անց, Ռադեկն ուղղում է իրեն՝ հարկա-

վոր համարելով հայհոյել Պարվուսին «պերմանենտ ռեվոլյուցիայի» համար: Բայց քարդարությունը պահանջում է Ռադեկից, որ հայհոյանքի ենթարկվի նաև Պարվուսի կոմպանիոնը—Տրոցկին:

Ճիշտ է, թե 1905 թվի ռեվոլյուցիայի կողմից դեն չպրտված «պերմանենտ ռեվոլյուցիան» ուղիղ դուրս եկավ «պատմական դարձացման երկրորդ էտապում», այսինքն՝ Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի ժամանակ: Հոկտեմբերյան ռեվոլյուցիայի ամբողջ ընթացքը, նրա ամբողջ զարգացումը ցույց տվին ու ապացուցեցին «պերմանենտ ռեվոլյուցիայի» թեորիայի լիակատար սնանկութունը, նրա լիակատար անհամատեղելիութունը լենինիզմի հիմունքների հետ:

Քաղցրիկ ճառերով ու փտած դեպլոմատիայով չես ծածկի այն լայներան անդունդը, որ ընկած է «պերմանենտ ռեվոլյուցիայի» թեորիայի և լենինիզմի միջև:

III

ԲՈՒՇՆՎԻԿՆԵՐԻ ՏԱԿՏԻԿԱՅԻ ՄԻՔԱՆԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՈՒՄ

Որպեսզի հասկանանք բոլշևիկների՝ Հոկտեմբերի նախապատրաստման ժամանակաշրջանի տակտիկան, անհրաժեշտ է, որ պարզենք մեզ համար այդ տակտիկայի գոնե մի քանի առանձնապես կարևոր առանձնահատկությունները: Այդ առավել ևս անհրաժեշտ է այն պատճառով, որ բոլշևիկները տակտիկային վերաբերող բազմաթիվ բրոջյուններում հաճախ անտեսվում են հենց այդ առանձնահատկությունները:

Այդ ի՞նչ առանձնահատկություններ են:

Առաջին առանձնահատկություն: Եթե լսես Տրոցկուն, կարելի է կարծել, թե Հոկտեմբերի նախապատրաստման պատմությունն ունի ընդամենը երկու ժամանակաշրջան՝ հետախուզության ժամանակաշրջան և ապստամբության ժամանակաշրջան, իսկ ինչ դրանից ավելի է, այն ի չարեն

է: Ի՞նչ բան է 1917 թվի ապրիլյան մանիֆեստացիան: «Ապրիլյան մանիֆեստացիան, որն ավելի «ձախ» ընթացավ, քան հարկն էր, մի հետախուզական արտելը (ВЫЛАЗКА) էր՝ ստուգելու համար մասսաների տրամադրությունն ու փոխհարաբերությունները նրանց ու սովետական մեծամասնության միջև»: Իսկ ի՞նչ բան է 1917 թվի հուլիսյան ցույցը: Տրոցկու կարծիքով՝ «ըստ էության այս անգամ էլ դործը հանգեց նոր, ավելի լայն հետախուզության՝ շարժման նոր, ավելի բարձր էտապում»: Ինչ ասել կուզի, որ մեր պարտիայի պահանջով սարքված՝ 1917 թվի հունիսյան դեմոնստրացիան ըստ Տրոցկու պատկերացման՝ առավել ևս պետք է «հետախուզություն» կոչվի:

Այսպիսով՝ դուրս է գալիս, որ բոլշևիկներն արդեն 1917 թվականի մարտին ունեին պատրաստի քաղաքական բանակ՝ բաղկացած բանվորներից ու գյուղացիներից, և եթե այդ նրանք դործի չէին դնում ապստամբության համար ո՛չ ապրիլին, ո՛չ հունիսին, ո՛չ էլ հուլիսին, այլ զբաղվում էին լոկ «հետախուզությամբ», ապա այդ այն պատճառով, և միմիայն այն պատճառով էր, որ «հետախուզության տվյալներն» այն ժամանակ նպաստավոր «ցուցմունքներ» չէին տալիս:

Ինչ ասել կուզի, որ մեր պարտիայի քաղաքական տակտիկայի այս գոհակացված պատկերացումը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ սովորական ռազմական տակտիկայի շփոթումը բոլշևիկների ռեվոլյուցիոն տակտիկայի հետ:

Իրապես այդ բոլոր դեմոնստրացիաները, ամենից առաջ, արդյունք էին մասսաների տարերային ճնշման, արդյունք էին մասսաների բուռն կերպով փողոց ձգտող զայրույթի՝ ընդդեմ պատերազմի:

Իրապես պարտիայի դերն այստեղ հանգում էր մասսաների տարերայնորեն ծագող ելույթների ձևավորմանն ու ղեկավարմանը՝ բոլշևիկների ռեվոլյուցիոն լոզունգների գծով:

Բոլշևիկներն իրապես չունեին, և 1917 թվի մարտին չէին էլ կարող ունենալ, քաղաքական պատրաստի բանակ:

Բողոքները միայն ստեղծում էին աղբյուրի բանակ (և այն, վերջապես, ստեղծեցին մինչև 1917 թվի հոկտեմբերը) դասակարգերի պայքարի ու ընդհարումների ընթացքում՝ 1917 թվի ապրիլից մինչև հոկտեմբերը, ստեղծում էին այն թե՛ ապրիլյան մանիֆեստացիայի միջոցով, թե՛ հունիսյան ու հուլիսյան դեմոնստրացիաների միջոցով, թե՛ չրջանային ու համաքաղաքային դեմոնստրացիաների միջոցով, թե՛ կոոնսիլով չինայի դեմ պայքարելու միջոցով, թե՛ Սովետները նվաճելու միջոցով։ Քաղաքական բանակն այն է, ինչ որ ռազմական բանակն է։ Եթե զինվորական հրամանատարությունը պատերազմի է դիմում՝ ձեռքին արդեն պատրաստի բանակ ունենալով, ապա պարտիան ստիպված է իր բանակն ստեղծել բուն իսկ պայքարի ընթացքում, դասակարգերի ընդհարումների ընթացքում, այն չափով, ինչ չափով իրենք մասսաները սեփական փորձով համոզվում են պարտիայի լոգունդների ճշտությունը, նրա քաղաքականության ճշտությունը։

Իհարկե, ամեն մի աղբյուրի դեմոնստրացիա դրա հետ մեկտեղ տալիս էր աչքից թաքնված ուժերի հարաբերակցությունների որոշ լուսաբանում, որոշ հետախուզում, բայց հետախուզությունն այստեղ ոչ թե դեմոնստրացիայի շարժառիթն էր, այլ նրա բնական հետևանքը։

Վերլուծելով հոկտեմբերի ապստամբությունն նախորդին եղած դեպքերն ու դրանք համեմատելով ապրիլ-հուլիսի դեպքերի հետ՝ Լենինն ասում է.

«Բանը հենց այնպես է, ինչպես էր ապրիլի 20—21-ից, հունիսի 9-ից, հուլիսի 3-ից առաջ, որովհետև այն ժամանակ կար տարբերակն հաղթանակ, որը մենք որպես պարտիա կամ չէինք ըմբռնում (ապրիլի 20-ին), կամ հետ էինք պահում ու ձևավորում իբրև խղաղ դեմոնստրացիա (հունիսի 9-ին և հուլիսի 3-ին)։ Որովհետև այն ժամանակ մենք լավ գիտեինք, որ սովետները դեռևս մերը չէին, որ գյուղացիները դեռևս հավատում են լիբերալ-դեմոկրատիայի ուղուն, և ոչ թե բոլշևիկյան ուղուն (ապստամբությունը), որ, հետևաբար, ժողովրդի մեծամասնությունը մեր կողմը լինել չի կարող, որ, հետևաբար, ապստամբությունը վաղաժամ է» (տե՛ս հ. XXI, էջ 345)։

Պարզ է, որ միմիայն «հետախուզությունը» հեռու զնալ չես կարող։

Բանը, լինելու բար, «հետախուզությունը» է, այլ այն, որ

1) Հոկտեմբերի նախապատրաստման ամբողջ ժամանակաշրջանում պարտիան իր պայքարի մեջ անշեղորեն հենվում էր մասսայական ռևոլյուցիոն շարժման տարերային վերելքի վրա։

2) Հենվելով տարերային վերելքի վրա՝ նա իր ձեռքին էր պահում շարժման անբաժան ղեկավարությունը։

3) շարժման աղբյուրի ղեկավարությունը նրա համար հեշտացնում էր հոկտեմբերյան ապստամբության համար մասսայական քաղաքական բանակ կազմելու դրժը։

4) աղբյուրի քաղաքականությունը չէր կարող չհասցնել այն բանին, որ հոկտեմբերի ամբողջ նախապատրաստումն անցավ Վի պարտիայի՝ բոլշևիկների պարտիայի ղեկավարությունը։

5) Հոկտեմբերի աղբյուրի նախապատրաստումը, իր հերթին, հասցրեց այն բանին, որ հոկտեմբերյան ապստամբության հետևանքով իշխանությունը գտնվեց Վի պարտիայի, բոլշևիկների պարտիայի ձեռքին։

Այսպես ուրեմն, Վի պարտիայի, կոմունիստների պարտիայի անբաժան ղեկավարությունը, որպես հոկտեմբերի նախապատրաստման հիմնական մոմենտ, — այս է հոկտեմբերյան ռևոլյուցիայի բնորոշ գիծը, այս է բոլշևիկների տակտիկայի առաջին առանձնահատկությունը հոկտեմբերի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում։

Հազիվ թե հարկ կա ապացուցելու, որ առանց բոլշևիկների տակտիկայի այս առանձնահատկության՝ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հաղթությունն իմպերիալիզմի պայմաններում անհնարին կլիներ։

Հոկտեմբերյան ռևոլյուցիան սրանով չահեղանորեն տարբերվում է 1871 թվին Ֆրանսիայում եղած ռևոլյուցիայից, որտեղ ռևոլյուցիայի ղեկավարությունը բաժանում էին

իրենց միջև երկու պարտիաներ, որոնցից ոչ մեկը չի կարող կոմունիստական պարտիա կոչվել:

Երկրորդ առանձնահատկություն: Հոկտեմբերի նախապատրաստությունն, այսպիսով, ընթանում էր մի պարտիայի՝ բոլշևիկների պարտիայի ղեկավարության ներքո: Բայց պարտիան ի՞նչպես էր տանում այդ ղեկավարությունն, ի՞նչ գծով էր ընթանում այն: Այդ ղեկավարությունն ընթանում էր համաձայնողական պարտիաների, որպես ուժվորեցիայի հանգուցալուծման (развязка) ժամանակաշրջանի ամենավտանգավոր խմբավորումների, մեկուսացման գծով, էսերների ու մենշևիկների մեկուսացման գծով:

Ո՞րն է լենինիզմի հիմնական ստրատեգիական կանոնը:

Դա ընդունումն է այն բանի, որ

1) ուժեղացիայի թշնամիներն ամենից ավելի վտանգավոր սոցիալական հենարանը մոտեցող ուժեղացիային հանգուցալուծման ժամանակաշրջանում համաձայնողական պարտիաներն են.

2) թշնամուն (ցարիզմը կամ բուրժուազիային) անհնարին է տապալել առանց այդ պարտիաների մեկուսացման.

3) ուժեղացիայի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում գլխավոր նետերն, այդ պատճառով, պետք է ուղղվեն այդ պարտիաներին մեկուսացնելու կողմը, աշխատավորներին լայն մասսաներին նրանցից կտրելու կողմը:

Ցարիզմի դեմ ուղղված պայքարի ժամանակաշրջանում, բուրժուա-դեմոկրատական ուժեղացիայի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում (1905—1916) ցարիզմի ամենից ավելի վտանգավոր սոցիալական հենարանը լիբերալ-մոնարխիստական պարտիան էր, կադետները պարտիան: Ինչո՞ւ: Այն պատճառով, որ նա համաձայնողական պարտիա էր, ցարիզմի և ժողովրդի մեծամասնության, այսինքն՝ ամբողջությամբ առած գյուղացիության միջև համաձայնություն կայացնելու պարտիա: Բնական է, որ պարտիան այն ժամանակ գլխավոր հարվածներն ուղղում էր կադետ-

ների դեմ, որովհետև, կադետներին չմեկուսացնելով՝ չէր կարելի հուսալ, որ գյուղացիությունը կխզի իր կապերը ցարիզմից, իսկ այդ խզումը չապահովելով չէր կարելի հույս դնել ուժեղացիայի հաղթության վրա: Այն ժամանակ չատերը չէին հասկանում բոլշևիկյան ստրատեգիայի այս առանձնահատկությունը և բոլշևիկներին մեղադրում էին ավելորդ «կադետակերություն» մեջ՝ պնդելով, որ կադետների դեմ ուղղված պայքարը բոլշևիկների «աչքից ծածկում է» պայքարն ընդդեմ գլխավոր թշնամու, ընդդեմ ցարիզմի: Բայց այդ մեղադրանքները, իրենց ոտքի տակ հող չունենալով, մերկացնում էին բոլշևիկյան ստրատեգիան ուղղակի չըմբռնելը, — ստրատեգիա, որը համաձայնողական պարտիայի մեկուսացումն էր պահանջում նրա համար, որ հեշտացնի, մոտեցնի հաղթությունը գլխավոր թշնամու նկատմամբ:

Հաղիվ թե հարկ կա ապացուցելու, որ առանց այդպիսի ստրատեգիայի՝ պրոլետարիատի հեգեմոնիան բուրժուա-դեմոկրատական ուժեղացիայի մեջ անհնարին կլիներ:

Հոկտեմբերի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում մարտնչող ուժերի ծանրության կենտրոնը տեղափոխվեց նոր մակարդակի վրա: Ցարն այլևս չկար: Կադետների պարտիան համաձայնողական ուժից փոխարկվեց կառավարող ուժի, իմպերիալիզմի տիրող ուժի: Պայքարն ընթանում էր արդեն ո՛չ թե ցարիզմի ու ժողովրդի միջև, այլ բուրժուազիայի ու պրոլետարիատի միջև: Այդ ժամանակաշրջանում իմպերիալիզմի ամենից ավելի վտանգավոր սոցիալական հենարան հանդիսանում էին մանր-բուրժուական դեմոկրատական պարտիաները, էսերների ու մենշևիկների պարտիաները: Ինչո՞ւ: Այն պատճառով, որ այդ պարտիաներն այն ժամանակ համաձայնողական պարտիաներ էին, իմպերիալիզմի ու աշխատավոր մասսաների միջև համաձայնություն կայացնելու պարտիաներ: Բնական է, որ բոլշևիկների գլխավոր հարվածներն այն ժամանակ ուղղվում էին այդ պարտիաների դեմ, որովհետև առանց այդ

պարտիաների մեկուսացման՝ չէր կարելի հուսալ, թե աշխատավոր մասսաները կխզեն իրենց կապերն իմպերիալիզմի հետ, իսկ առանց այդ խզումն ապահովելու՝ չէր կարելի հույս դնել սովետական ռեոլուցիայի հաղթութեան վրա։ Այն ժամանակ շատերը չէին հասկանում բոլշևիկյան տակտիկայի այս առանձնահատկությունը, բոլշևիկներին մեղադրելով այն բանում, թե նրանք «ավելորդ ատելություն» են տածում դեպի էսերներն ու մենշևիկները և «մոռանում են» գլխավոր նպատակը։ Բայց Հոկտեմբերի նախապատերազմային ամբողջ ժամանակաշրջանը պերճախոս կերպով այն է ասում, որ բոլշևիկները միայն այդպիսի տակտիկայով կարող էին ապահովել Հոկտեմբերյան ռեոլուցիայի հաղթությունը։

Այս ժամանակաշրջանի բնորոշ դիժը գյուղացիության աշխատավոր մասսաների հետադառնականությունն է, նրանց հիասթափումը էսերներից ու մենշևիկներից, նրանց հեռանալն այդ պարտիաներից, նրանց շրջադարձը դեպի ռդգալի համախմբումը պրոլետարիատի շուրջը, որպես միակ մինչև վերջը ռեոլուցիոն ուժի, որն ընդունակ է երկիրը հաշտության հասցնելու։ Այս ժամանակաշրջանի պատմությունը մի կողմից՝ էսերների ու մենշևիկների և մյուս կողմից՝ բոլշևիկների միջև մղվող պայքարի պատմությունն է՝ գյուղացիության աշխատավոր մասսաների համար, այդ մասսաներին տիրանալու համար։ Այդ պայքարի բախտը վճռեցին կոալիցիոն ժամանակաշրջանը, կերենշչիկայի ժամանակաշրջանը, էսերների ու մենշևիկների հրաժարվելը կալվածատիրական հողի կոնֆիսկացիայից, էսերների ու մենշևիկների պայքարը պատերազմը շարունակելու համար, հունիսյան հարձակումը Ֆրոնտում, գլխավորների համար սահմանված մահապատիժը, կոռնիլովյան ապստամբությունը։ Եվ այդ բախտը նրանք վճռեցին բացառապես բոլշևիկյան ստրատեգիայի օգտին։ Որովհետև առանց էսերների ու մենշևիկների մեկուսացման՝ անհնարին էր տապալել իմպերիալիստների կառավարությունը, իսկ

առանց այդ կառավարության տապալման՝ անհնարին էր պատերազմից դուրս պրճնել։ Էսերներին ու մենշևիկներին մեկուսացնելու քաղաքականությունը միակ ճիշտ քաղաքականությունը դուրս եկավ։

Այսպես ուրեմն, մենշևիկներին ու էսերներին պարտիաների մեկուսացումը որպես Հոկտեմբերի նախապատերազմյան գործի ղեկավարության հիմնական գիծ, — այս է բոլշևիկների տակտիկայի երկրորդ առանձնահատկությունը։

Հազիվ թե հարկ կա ապացուցելու, որ առանց բոլշևիկների տակտիկայի այս առանձնահատկության՝ բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության աշխատավոր մասսաների դաշինքն օդի մեջ կախված կմնար։

Բնորոշ է, որ բոլշևիկներին տակտիկայի այս առանձնահատկության մասին Տրոցկին ոչինչ, կամ գրեթե ոչինչ չի ասում իր «Հոկտեմբերի դասերը» գրվածքում։

Երբորդ առանձնահատկությունն է։ Հոկտեմբերի նախապատերազմյան գործի ղեկավարումը պարտիայի կողմից, այսպիսով, ընթանում էր էսերների ու մենշևիկների պարտիաների մեկուսացման գծով, բանվորների ու գյուղացիների լայն մասսաները նրանցից կտրելու գծով։ Բայց պարտիան ի՞նչպես էր իրականացնում այդ մեկուսացումը կոնկրետ կերպով, ի՞նչ ձևով, ի՞նչ լոգոնոմով։ Այդ իրականացվում էր մասսաների ռեոլուցիոն շարժման ձևով հանուն Սովետների իշխանության, «ամբողջ իշխանությունը Սովետներին» լոգոնոմով, Սովետները մասսաների մոբիլիզացիայի օրգաններից ապստամբության օրգանների, իշխանության օրգանների, նոր պրոլետարական պետականության ապարատի փոխարկելու համար պայքար մղելու միջոցով։

Ինչո՞ւ բոլշևիկները կառչեցին հատկապես Սովետներին, որպես հիմնական կազմակերպական լծակի, որը կարող է հեշտացնել մենշևիկներին ու էսերների մեկուսացման գործը, ընդունակ է առաջ շարժելու պրոլետարական ռեոլուցիայի գործը և կոչված է աշխատավորության միլիոնավոր մասսաներին հասցնելու պրոլետարիատի դիկտատուրայի հաղթությունը։

Ի՞նչ են Սովետները:

«Սովետները,—ասում էր Լենինը դեռ 1917 թվի սեպտեմբերին,— նոր պետական ապարատ են, որը տալիս է, նախ՝ բանվորներին ու գյուղացիներին զինված ուժ, ըստորում այդ ուժը կտրված չէ ժողովրդից, ինչպես հին մշտական բանակի ուժն էր, այլ ամենազերտ կերպով կազմված է նրա հետ. ուղղակի տեսակետից այդ ուժն անհամեմատ ավելի հզոր է, քան նախկինները. ռևոլյուցիոն տեսակետից նա չի կարող փոխարինվել ոչ մի ուրիշ բանով: Երկրորդ՝ այդ ապարատը տալիս է այնքան սերտ, անխզելի, հեշտ ստուգելի ու վերանորոգելի կապ մասսաների հետ, ժողովրդի մեծամասնության հետ, որ նախկին պետական ապարատում ոչ մի այսպիսի բանի նշույլ անգամ չկա: Երրորդ՝ այս ապարատը—չնորհիվ այն բանի, որ նրա կազմը ժողովրդի կամքով, առանց բյուրոկրատական ձևականությունների ընտրովի ու փոփոխովի է—չատ ավելի դեմոկրատական է, քան նախկին ապարատները: Չորրորդ՝ այն ամուր կապ է հաստատում ամենաբազմազան պրոֆեսիաների հետ, ղերանով հեշտացնելով ամենախոր ընույթի ամենատարբեր ռեֆորմների դործը՝ առանց բյուրոկրատիայի: Հինգերորդ՝ այն տալիս է ավանդադրի, այսինքն՝ ճնշված դասակարգերի՝ բանվորների ու գյուղացիների՝ ամենազրկության, ամենաանուանդուն, առաջավոր մասի կազմակերպման ձևը, այդպիսով հանդիսանալով մի ապարատ, որի միջոցով ճնշված դասակարգերի ավանդադրը կարող է բարձրացնել, դաստիարակել, սովորեցնել և իր հետևից տանել այդ դասակարգերի ամբողջ վիթխարի մասնամ, որը մինչև այժմ բոլորովին դուրս էր կանգնած եղել քաղաքական կյանքից, դուրս՝ պատմությունից: Վեցերորդ՝ այն հնարավորություն է տալիս պառլամենտարիզմի օգուտները միացնելու անմիջական և ուղղակի դեմոկրատիայի օգուտների հետ, այսինքն՝ ի դեմս ժողովրդի ընտրովի ներկայացուցիչների միացնելու թե՛ օրենսդրական ֆունկցիան, թե՛ օրենսգնդի կատարումը: Բուրժուական պառլամենտարիզմի հետ համեմատած՝ սա դեմոկրատիայի զարգացման մեջ այնպիսի մի քայլ է դեպի առաջ, որը համաշխարհային պատմական նշանակություն ունի... Եթե ռևոլյուցիոն դասակարգերի ժողովրդական ստեղծագործությունը Սովետներ—չստեղծեր, ապա պրոլետարական ռևոլյուցիոն Ռուսաստանում անհուսալի դործ կլիներ, որովհետև պրոլետարիատը հին ապարատով, անտարակույս, իշխանություն իր ձեռքին պահել չէր կարող, իսկ նոր ապարատ մեկ անգամից ստեղծել չի կարելի» (տե՛ս 4. XXI, էջ 258—259):

Ահա թե ինչու բոլշևիկները կառեցին Սովետներին, որպես հիմնական կազմակերպական օղակի, որը կարող է հեշտացնել Հոկտեմբերյան ռևոլյուցիայի կազմակերպումը

և պրոլետարական պետականությունն իր հուժկու ապարատի ստեղծումը:

«Ամբողջ իշխանությունը Սովետներին» լոգունգն իր ներքին զարգացման տեսակետից անցել է երկու ստադիա—առաջին (մինչև բոլշևիկների հուլիսյան պարտությունը, երկրիշխանության ժամանակ) և երկրորդ (կոռնիլովյան ապստամբության պարտությունից հետո):

Առաջին ստադիայում այդ լոգունգը նշանակում էր կառեաների հետ մենչևիկների ու էսերների բլոկի խզում, սովետական կառավարության կազմավորում մենչևիկներից ու էսերներից (որովհետև Սովետներն այն ժամանակ էսեր—մենչևիկյան էին), ազատ ազիտացիայի իրավունք օպոզիցիայի համար (այսինքն՝ բոլշևիկների համար) և պարտիաների ազատ պայքար Սովետների ներսում այն հաշվով, որ այդպիսի պայքարի միջոցով բոլշևիկներին կհաջողվի նվաճել Սովետները և ռևոլյուցիայի խաղաղ զարգացման կարգով փոփոխել սովետական կառավարության կազմը: Այս պլանն, իհարկե, պրոլետարիատի ղեկատարությամբ չէր նշանակում: Բայց այն անստարակույս հեշտացնում էր այնպիսի պայմանների նախապատրաստումը, որոնք անհրաժեշտ են դիկտատուրան ապահովելու համար, որովհետև այն, իշխատատուրան ապահովելու համար, որովհետև այն, իշխանություն իր ձեռքին պահելու կանգնեցնելով մենչևիկներին ու էսերներին և հարկադրելով նրանց իրապես անցկացնելու իրենց անտիռևոլյուցիոն պլատֆորմը, արագացնում էր այդ պարտիաների իսկական բնույթի մերկացումը, արագացնում էր նրանց մեկուսացումը, նրանց կտրվելը մասսաներից: Սակայն բոլշևիկների հուլիսյան պարտությունն ընդհատեց այդ զարգացումը՝ ղերակշռություն տալով գեներալական—կադետական կոնտրռևոլյուցիային և էսեր—մենչևիկներին վերջինիս գերիշխանություն: Այս հանգամանքը հարկադրեց պարտիային ժամանակավորապես հերթից հանելու «ամբողջ իշխանությունը Սովետներին» լոգունգն այն հաշվով, որ պետքի էր այդ լոգունգը նորից առաջադրի ռևոլյուցիայի նոր վերելքի պայմաններում:

Կոռնիլովյան ապստամբութեան պարտութիւնը բացեց երկրորդ ստադիան: «Ամբողջ իշխանութիւնը Սովետներին» լողունգը նորից հերթի դրվեց: Բայց այժմ այս լողունգն արդեն այն է՝ նշանակում, ինչ առաջին ստադիայում: Նրա բովանդակութիւնն արմատապես փոխվեց: Այժմ այս լողունգը նշանակում էր կապերի լիակատար լողումն իմպերիալիզմի հետ և իշխանութեան անցումը բոլշևիկներին, որովհետև Սովետներն իրենց մեծամասնութեամբ արդեն բոլշևիկյան էին: Այժմ այս լողունգը նշանակում էր ռեուլացիայի ուղղակի մերձեցում պրոլետարիատի ղեկատարության՝ ապստամբութեան միջոցով: Դեռ առաջին. այժմ այդ լողունգը նշանակում էր պրոլետարիատի ղեկատարության կազմակերպում ու պետական ձևավորում:

Սովետները պետական իշխանութեան օրգաններն չէին, որ նա աշխատավորներին միլիոնավոր մասսաներին պոկում էր իմպերիալիզմից, ստակադերձ էր անում որպես իմպերիալիզմի գործիք՝ մենշևիկների ու էսերների պարտիաները և այդ մասսաներին, այսպես ասած, ուղղակի հաղորդակցութեամբ մոտեցնում էր պրոլետարիատի ղեկատարութեան:

Այսպես ուրեմն, Սովետները պետական իշխանութեան օրգանների վերածելու քաղաքականութիւն, որպես համաձայնողական պարտիաների մեկուսացման և պրոլետարիատի ղեկատարության հաղթութեան կարևորագույն պայման—այս է բոլշևիկների տակտիկայի երրորդ առանձնահատկութիւնը Հոկտեմբերի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում:

Չորրորդ առանձնահատկութիւն: Պատկերը թերի կլինէր, եթե մենք չգրադվենք այն հարցով, թե բոլշևիկներին ինչպես և ինչու էր հաջողվում իրենց պարտիական լողունգները դարձնել լողունգներ միլիոնավոր մասսաների համար, որոնք առաջ էին շարժում ռեուլացիան, — թե նրանց ինչպես և ինչու էր հաջողվում իրենց քաղաքականութեան

ճշտութեանը համոզել բանվոր դասակարգի ո՛չ միայն ավանգարդին և ո՛չ միայն նրա մեծամասնութեանը, այլև ժողովրդի մեծամասնութեանը:

Բանն այն է, որ ռեուլացիայի հաղթութեան համար, եթե այդ իսկապես ժողովրդական ռեուլացիա է, որ համարում է միլիոնավոր մասսաներին, — պարտիական լողունգների սոսկ ճշտութիւնը բավական է: Ռեուլացիայի հաղթանակի համար մի անհրաժեշտ պայման էլ է պահանջվում, այն է՝ որ մասսաներն իրենք իրենց սեփական փորձով համոզվեն այդ լողունգներին ճշտութեանը: Միայն այդ ժամանակ պարտիայի լողունգները դառնում են բուն իսկ մասսաների լողունգներ: Միայն այդ ժամանակ ռեուլացիան դառնում է իսկապես ժողովրդական ռեուլացիա: Հոկտեմբերի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում բոլշևիկներին տակտիկայի առանձնահատկութիւններից մեկն այն է, որ այդ տակտիկան կարողանում էր ճշտութեամբ որոշել այն ուղիներն ու շրջադարձերը, որոնք մասսաներին բնականորեն մոտեցնում են պարտիայի լողունգներին, ռեուլացիայի, այսպես ասած, բուն շեմքին, այդպիսով հետագանելով նրանց համար այդ լողունգների ճշտութեան իրենց սեփական փորձով զգալը, ստուգելը, ճանաչելը: Այլ կերպ ասած՝ բոլշևիկների տակտիկայի առանձնահատկութիւններն այն է, որ այդ տակտիկան պարտիան ղեկավարելը էի չփոթում մասսաներին ղեկավարելու հետ, որ նա պարզ կերպով տեսնում է առաջին տեսակի ղեկավարման տարբերութիւնը երկրորդ տեսակի ղեկավարումից, որ այդ տակտիկան, այդպիսով, հանդիսանում է ոչ միայն պարտիային ղեկավարելու, այլև աշխատավորների միլիոնավոր մասսաներին ղեկավարելու գիտութիւն:

Բոլշևիկյան տակտիկայի այս առանձնահատկութեան հայտարարման ակնբախ օրինակ է հանդիսանում Սահմանադիր Ժողովի գումարման ու ցրման փորձը:

Հայտնի է, որ Սովետների ռեսպուբլիկայի լողունգը բոլշևիկներն առաջադրել են դեռևս 1917 թվի ապրիլին:

Հայտնի է, որ Սահմանադիր ժողովը բուրժուական պառլամենտ է, որն արմատապես հակասում է Սովետների ռեսուպուբլիկայի հիմունքներին: Ինչպես կարող էր պատահել, որ բուլճարիկները, ընթանալով դեպի Սովետների ռեսպուբլիկա, դեռահետ մեկտեղ Սահմանադիր ժողովի անհապաղ գումարում էին պահանջում ժամանակավոր կառավարություն: Ինչպես կարող էր պատահել, որ բուլճարիկները ոչ միայն մասնակցեցին ընտրություններին, այլև իրենք հրավիրեցին Սահմանադիր ժողովը: Ինչպես կարող էր պատահել, որ ապստամբությունից մեկ ամիս առաջ, հնդկ նորին անցնելու պահին, բուլճարիկները թուլյատրեցին էին համարում Սովետների ռեսպուբլիկայի ու Սահմանադիր ժողովի ժամանակավոր կոմբինացիայի հնարավորությունը:

Իսկ այդ «պատահեց» այն պատճառով, որ

1) Սահմանադիր ժողովի գաղափարն ամենաթողովրդական գաղափարներից մեկն էր բնակչության լայն մասսաներում:

2) Սահմանադիր ժողովի անհապաղ գումարման լուրջագույն հեշտացնում էր ժամանակավոր կառավարության կոնտրոլը հեշտացնում էր ժամանակավոր կառավարության կոնտրոլը:

3) Սահմանադիր ժողովի գաղափարը ժողովրդական մասսաների աչքում պոպուլյար էր անհրաժեշտ էր այդ մասսաներին՝ հողի, հաշտության, Սովետների իշխանության իրենց պահանջով հասցնել Սահմանադիր ժողովի պատերին, այդպիսով նրանց ընդհարելով իսկական և կենդանի Սահմանադիր ժողովի հետ:

4) միայն այս կերպ կարելի էր մասսաների համար հեշտացնել, որ նրանք սեփական փորձով համոզվեն Սահմանադիր ժողովի կոնտրոլը հեշտացնում էր ժամանակավոր կառավարության կոնտրոլը:

5) այս ամենը, բնականաբար, ենթադրում էր Սովետների ռեսպուբլիկայի ու Սահմանադիր ժողովի ժամանակավոր կոմբինացիայի հնարավորություն, որպես Սահմանադիր ժողովի վերացման (изживание) միջոցներից մեկի, թուլյատրումը:

6) այդպիսի կոմբինացիան, եթե այն իրականացվեր ամբողջ իշխանությունը Սովետներին անցնելու դեպքում, կարող էր նշանակել միմիայն, որ Սահմանադիր ժողովը ենթարկվում էր Սովետներին, որ նա վերածվում էր Սովետների կցորդի, որ նա անհիմանապես մահանում էր:

Հազիվ թե հարկ կա ապացուցելու, որ առանց բուլճարիկների այսպիսի քաղաքականության՝ Սահմանադիր ժողովի ցրումն այդպես հարթ էր անցնի, իսկ էսերների ու մենչևիկների հետագա ելույթներն «ամբողջ իշխանությունը Սահմանադիր ժողովին» լուրջագույն՝ այնպիսի ճայթյունով էին տապալվի:

«Մենք մասնակցեցինք, — ասում է Լենինը, — ռուսաստանյան բուրժուական պառլամենտին՝ Սահմանադիր ժողովի ընտրություններին 1917 թվի սեպտեմբեր—նոյեմբերին: Ճիշտ էր մեր տակտիկան, թե ոչ... Սեպտեմբեր 1917 թվի սեպտեմբեր—նոյեմբերին մենք, ռուսական բուլճարիկները, ավելի իրավունք չունեինք, քան արևմտյան վրեժեղերը կոմունիստներ, պառլամենտարիզմը Ռուսաստանում քաղաքականապես վերացված (изжит) համարելու: Իհարկե, ունեինք, որովհետև չէ՞ որ բան այն է, թե արդյոք բուրժուական պառլամենտները վաղուց է, թե վաղուց է, ինչ դոկտրինա ունեն, այլ այն, թե աշխատավորների լայն մասսաները որքան պարտադիր են (գաղափարապես, քաղաքականապես, դոկտրինականապես) ընդունելու սովետական հասարակարգը և ցրելու բուրժուա-դեմոկրատական պառլամենտը (կամ թուլյատրելու նրա ցրումը): Որ 1917 թ. սեպտեմբեր—նոյեմբերին ու դեկտեմբերին, չնորհիվ մի ներքին բանվոր դասակարգի, ղեկավարներն ու գյուղացիները, չնորհիվ մի շարք հատուկ պայմանների, հաղթանակներ և ամենադեմոկրատիկ բուրժուական հասարակարգն ընդունելու և ամենադեմոկրատիկ բուրժուական պառլամենտը ցրելու, այդ միանգամայն անվիճելի ու լիովին հաստատված պատմական փաստ է: Եվ այնուամենայնիվ, բուլճարիկները ո՛չ քիչ բոլորովին ենթարկեցին Սահմանադիր ժողովը, այլ մասնակցեցին ընտրություններին՝ պրոլետարիատի կողմից քաղաքական իշխանությունը նվաճելուց թե՛ առաջ, թե՛ հետո» (տե՛ս հ. XXV, էջ 201—202):

Իսկ ինչո՞ւ նրանք բոլորովին չենթարկեցին Սահմանադիր ժողովը: Այն պատճառով, ասում է Լենինը, որ

«Սովետական ռեսպուբլիկայի հաղթությունից նույնիսկ մի քանի շաբաթ առաջ, նույնիսկ այդպիսի հաղթությունից հետո, բուրժուա-դեմոկրատական պառլամենտին մասնակցելը ո՛չ միայն չի վնասում ռուս-

նը իրենց սեփական փորձով նրանց համոզել կարողանալը, որպես մի իլլոնալոր արշխատավորներին պարտիայի կողմը նվաճելու կարևորագույն պայման,—այս է բուլչեիկներին տակտիկայի չորրորդ առանձնահատկությունը Հոկտեմբերի նախապարտասոման ժամանակաշրջանում:

IV

Անտարակույս է, որ Եվրոպայի հիմնական երկրներում ուժեղացիաբար միաժամանակյա հաղթության ունիվերսալ թեորիան, մի երկրում սոցիալիզմի հաղթության անհնարին լինելու թեորիան արհեստական, անկենսունակ թեորիա դուրս եկավ: Ռուսաստանի պրոլետարական ուժեղացիաբար յոթնամյա պատմությունը խոսում է ոչ թե հոգուտ այդ թեորիայի, այլ նրա դեմ: Այդ թեորիան անընդունելի է ոչ թե միայն որպես համաշխարհային ուժեղացիաբար զարգացման սխեմա, որովհետև նա հակասում է ակներև փաստերին: Է՛լ ավելի անընդունելի է այն որպես լոգոնոզ, որովհետև այն կաշկանդում է, և ո՛չ թե արձակում առանձին երկրների ձեռներեցությունը, որոնք պատմական որոշ պայմանների շնորհիվ հնարավորություն են ստանում ինքնուրույնարար ճեղքելու կապիտալի Ֆրոնտը, որովհետև այն խթանում է, ո՛չ թե առանձին երկրների ակտիվ դրոշմ կապիտալի վրա, այլ հարցի «ընդհանրական հանդուցալուծման» մոմենտին պասսիվորեն սպասելը, որովհետև առանձին երկրների պրոլետարների մեջ այն պատվերային տալիս ուժեղացիոն վճռականություն ոգի, այլ համընդհանուր րակուսանքների ոգի այն մասին, թե՝ «իսկ եթե հանկարծ ուրիշները չաջակցեն»: Լենինը միանշամայն իրավացի է, ասելով, որ պրոլետարիատի հաղթությունը մի երկրում՝

«տիպիկ դեպք է», որ «միաժամանակյա ռեզոլուցիան մի շարք երկրներում» կարող է միայն «հազվադեպում բացառու-թյուն» լինել (տե՛ս հ. XXIII, էջ 354)։

[illegible]

իր գոյությամբ ուսուցիչներն առնում է ամբողջ աշխարհը:

Այս ամենն այնպիսի ֆակտորներ են (ես չեմ խոսում ուրիշ, ավելի քիչ կարևոր ֆակտորներ մասին), որոնք չեն կարող հաշվի չառնվել համաշխարհային ուսուցիչային ուղիներն ուսումնասիրելիս:

Առաջներում սովորաբար կարծում էին, որ ուսուցիչան զարգանալու է սոցիալիզմի էլեմենտների հավասարաչափ «հասունացման» միջոցով, ամենից առաջ ավելի զարգացած, «առաջավոր» երկրներում: Այժմ այդ պատկերացումը կարելիք ունի էական փոփոխություններ:

«Այժմ,—ասում է Ղենինը,—միջազգային հարաբերությունների այնպիսի սխառն է ստեղծվել, որ եվրոպայում պետություններից մեկն ստրկացված է հաղթող պետությունների կողմից. դա Գերմանիան է: Ապա, Արևմուտքի մի շարք պետություններ, այն էլ ամենահին պետությունները, հաղթության շնորհիվ ընկել են այնպիսի պայմանների մեջ, երբ նրանք այդ հաղթության կարող են օգտվել իրենց ճնշված դասակարգերին մի շարք անկարևոր զինվորներ անելու համար,—ղեկներ, որոնք, այնուամենայնիվ, հետաձգում են ուսուցիչին շարժումն այդ երկրներում և «սոցիալական խաղաղության» որոշ նմանություն են ստեղծում:

«Միևնույն ժամանակ մի ամբողջ շարք երկրներ՝ Արևելքը, Հնդկաստանը, Չինաստանը և այլն, հենց վերջին իմպերիալիստական պատերազմի շնորհիվ, իրենց աղուրից վերջնականապես դուրս գցվեցին: Նրանց զարգացումը վերջնականապես ընթացավ համաերոպական կապիտալիստական մասշտաբով: Նրանց մեջ սկսվեց համաերոպական խմորում: Եվ ամբողջ աշխարհի համար պարզ է հիմա, որ նրանք ներքաշվել են այնպիսի զարգացման մեջ, որը չի կարող ամբողջ համաշխարհային կապիտալիզմի ճգնաժամի չհասցնել»:

Դրա շնորհիվ և այդ կապակցությամբ «արևմտա-եվրոպական կապիտալիստական երկրները կալուստեն իրենց զարգացումը դեպի սոցիալիզմ... ո՛չ այնպես, ինչպես մենք առաջ էինք սպասում: Նրանք ավարտում են այն ո՛չ թե սոցիալիզմի հավասարաչափ «հասունացումով» այդ երկրներում, այլ պետություններից ոմանց շահագործմամբ՝ մյուսների թյուններից, իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ հաղթած պետություններից առաջինի շահագործմամբ, որը միացած է ամբողջ Արևելքի շահագործման հետ: Իսկ Արևելքը, մյուս կողմից, վերջնականապես ուսուցիչին շարժման մեջ է մտել հենց այդ առաջին իմպերիալիստական

պատերազմի շնորհիվ և վերջնականապես ներքաշվել է համաշխարհային ուսուցիչին շարժման ընդհանուր հորձանքի մեջ» (տե՛ս հ. XXVII, էջ 415—416):

Եթե սրան ավելացնենք այն փաստը, որ ո՛չ միայն հաղթված երկրներն ու գաղութներն են շահագործվում հաղթած երկրների կողմից, այլև հաղթած երկրների մի մասն ընկնում է ամենից ավելի հզոր հաղթող երկրների՝ Ամերիկայի ու Անգլիայի ֆինանսական շահագործման օր-բիտի մեջ. որ այդ բոլոր երկրների միջև եղած հակասությունները համաշխարհային իմպերիալիզմի քայքայման թյունները համաշխարհային իմպերիալիզմի հակասություն կարևորագույն ֆակտորն են. որ բացի այդ հակասություններից՝ դեռևս գոյություն ունեն ու զարգանում են ամենախոր հակասություններ այդ երկրներից յուրաքանչյուրի ներսում. որ այդ բոլոր հակասությունները խորանում ու սրվում են այդ երկրների կողքին Սովետների մեծ Հանրապետության գոյության փաստով,—եթե այս ամենը նկատի առնենք, ապա միջազգային դրությունների յուրօրինակության պատկերն ավելի կամ պակաս չափով լրիվ կդառնա:

Ամենից ավելի հավանականն այն է, որ համաշխարհային ուսուցիչային կղաքանա իմպերիալիստական պետությունների սխառնից մի շարք նոր երկրների ուսուցիչին կերպով անջատվելու միջոցով՝ իմպերիալիստական պետությունների պրոլետարիատի կողմից այդ երկրների պրոլետարներին ցույց տրվող աջակցությամբ: Մենք տեսնում ենք, որ առաջին անջատված երկրին, առաջին հաղթող երկրին արդեն աջակցում են մյուս երկրների բանվորական կապիտալիստական մասսաները: Առանց այդ և առհասարակ աշխատավորական մասսաները: Տարակույս չկա, աջակցության՝ նա չէր կարող զիմանալ: Տարակույս չէ, թե այդ աջակցությունը ուժեղանալու և աճելու է: Բայց այնուամենայնիվ, համաշխարհային անտարակուսելի է նաև այն, որ ինքը՝ համաշխարհային ուսուցիչային զարգացումը, իմպերիալիզմից մի շարք նոր երկրների անջատվելու բուն պրոցեսը տեղի է ունենալու երկրների անջատվելու բուն պրոցեսը տեղի է ունենալու այնքան ավելի արագ և հիմնավոր կերպով, որքան ավելի հիմնավոր կերպով կամրապնդվի սոցիալիզմն առաջին հաղ-

Թած երկրում, որքան ավելի արագ կերպով այդ երկիրը կդառնա համաշխարհային ռեոլուցիայի հետագա ծավալման բաղա, իմպերիալիզմի հետագա քայքայման լծակ:

Եթե ճիշտ է այն դրույթը, թե սոցիալիզմի վերջնական հաղթութունն առաջին ազատագրված երկրում անհնարին է առանց միջանի երկրների պրոլետարների ընդհանուր ջանքերի, ապա նույնքան ճիշտ է նաև այն, որ համաշխարհային ռեոլուցիան կծավալվի այնքան ավելի արագ ու ավելի հիմնավոր կերպով, որքան ավելի իրական կլինի առաջին սոցիալիստական երկրի օգնութունը մնացած բոլոր երկրների բանվորական ու աշխատավորական մասսաներին:

Ինչո՞վ պետք է արտահայտվի այդ օգնութունը:

Այն պետք է արտահայտվի, նախ, նրանով, որ հաղթած երկիրը «կիրառի իրագործելի առավելագույնը մի երկրում՝ զարգացնելու, աջակցելու, արթնացնելու համար ռեոլուցիան բոլոր երկրներում» (տե՛ս Լենին, հ. XXIII, էջ 385):

Երկրորդ, այն պետք է արտահայտվի նրանով, որ մի երկրի «հաղթած պրոլետարիատը», կապիտալիստներին էքսպրոպրիացիայի ենթարկելուց ու իր երկրում սոցիալիստական արտադրութուն կազմակերպելուց հետո ծառանա... մնացած կապիտալիստական աշխարհի դեմ իր կողմը գրավելով մյուս երկրների ճնշված դասակարգերին, այդ երկրներում ապստամբութուն բարձրացնելով կապիտալիստների դեմ, անհրաժեշտության դեպքում նույնիսկ ռազմական ուժով դուրս գալով չահագործող դասակարգերի և նրանց պետութունների դեմ» (տե՛ս Լենին, հ. XVIII, էջ 232—233):

Հաղթած երկրի կողմից ցույց տրվող այս օգնության բնորոշ առանձնահատկութունը միայն այն չէ, որ այդ երկիրն արագացնում է մյուս երկրների պրոլետարների հաղթութունը, այլև այն է, որ հեշտացնելով այդ հաղթութունը, նա դրանով իսկ ստահովում է սոցիալիզմի վերջնական հաղթութունն առաջին հաղթած երկրում:

Ամենից ավելի հավանականն այն է, որ համաշխարհային ռեոլուցիայի զարգացման ընթացքում, առանձին կապիտալիստական երկրներում իմպերիալիզմի օջախների և ամբողջ աշխարհում այդ երկրների սխտեմի կողքին կստեղծվեն սոցիալիզմի օջախներ առանձին սովետական երկրներում և այդ օջախների սխտեմ ամբողջ աշխարհում, ըստորում պայքարն այս երկու սխտեմների միջև կլցնի համաշխարհային ռեոլուցիայի ծավալման պատմութունը:

«Որովհետեւ,—ասում է Լենինը,—անհնարին է աղբերի ազատ միավորումը սոցիալիզմի մեջ՝ առանց սոցիալիստական ռեսպուբլիկաների ավելի կամ պակաս երկարատե, համառ պայքարի՝ ընդդեմ հետամնաց պետութունների» (տե՛ս նույն տեղում):

Հոկտեմբերյան ռեոլուցիայի համաշխարհային նշանակութունը ո՛չ միայն այն է, որ նա հանդիսանում է մի երկրի մեծ նախաձեռնութունն իմպերիալիզմի սխտեմի ճեղքման գործում և սոցիալիզմի առաջին օջախը կապիտալիստական երկրների օվկիանոսում, այլև այն, որ նա կազմում է համաշխարհային ռեոլուցիայի առաջին էտապը և նրա հետագա ծավալման հզոր բաղան:

Այս պատճառով՝ իրավացի չեն ոչ միայն նրանք, ովքեր մոռանալով Հոկտեմբերյան ռեոլուցիայի միջազգային բնույթը՝ ռեոլուցիայի հաղթութունը մի երկրում հայտարարում են զուտ ազգային և միայն ազգային երևույթ: Իրավացի չեն նաև նրանք, ովքեր հիշելով Հոկտեմբերյան ռեոլուցիայի միջազգային բնույթը՝ հակված են այդ ռեոլուցիան դիտելու որպես ինչ-որ պատիվ բան, որը կոչված է լոկ աջակցութուն ընդունելու դրսից: Իրապես ոչ միայն Հոկտեմբերյան ռեոլուցիան կարիք ունի մյուս երկրներին ռեոլուցիայի աջակցությանը, այլև այդ երկրներին ռեոլուցիան կարիք ունի Հոկտեմբերյան ռեոլուցիայի աջակցությանը, որպեսզի արագացնի և առաջ շարժի համաշխարհային իմպերիալիզմի տապալման գործը:

17 դեկտեմբերի 1924 թ.:

Հոկտեմբերյան ռեզոլուցիան և ռուսական կոմունիստների տակտիկան	
«Հոկտեմբերի ուղիներում» գրքի առաջաբանը	3
I. Հոկտեմբերյան ռեզոլուցիայի արտաքին ու ներքին իրադրու- թյունը	3
II. Հոկտեմբերյան ռեզոլուցիայի երկու առանձնահատկությունների մասին, կամ Հոկտեմբերը և Տրոցկու պերմանենտ ռեզոլուցիայի թեորիան	7
III. Բուլճերիները տակտիկայի մեքանի առանձնահատկությունների մասին Հոկտեմբերի նախապատրաստման ժամանակաշրջանում	26
IV. Հոկտեմբերյան ռեզոլուցիան վոբոլես համաշխարհային ռեզոլու- ցիայի սկիզբը և նախադրյալ	42

Խմբագրեցին Օ. Հովհաննիսյան, Ս. Ղեվոնդյան, Տ. Ալեքսանյան
Տեխնիկական խմբագիր Ս. Խաչատրյան
Սրբագրիչ Ա. Մանուկյան
Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Աբովյան

Հրատարակչության № 851, Պատվեր № 334, заказ № 334
Տիրաժ 5000, тираж 5000
Հանձնվել է արտադրության 13/XI 1940 թ.
Ստորագրված է տպագրելու 6/XII 1940 թ.
Դիմել 90 Կ.

Քաղաքական գրականության պետական հրատարակչության տպարան,
Երևան, Ալլաֆերդյան № 65
Типография Гос. изд. полит. литературы, Ереван, Аллавердян № 65
ՎՖ 2087

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0174918

ԳԻՆԸ 90 Կ.

И. СТАЛИН

**ОКтябрьская РЕВОЛЮЦИЯ И
ТАКТИКА РУССКИХ КОММУНИСТОВ**

Государственное издательство политической литературы
Ереван ● 1940